

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ANALÝZA ADITIVNÍCH (ZAHRNUJÍCÍCH) AKTUALIZÁTORŮ
V ČEŠTINĚ A ŠPANĚLŠTINĚ

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Sabina Vlachová

Studijní obor: Španělský jazyk

Ročník: 3.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nekrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází klasifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 4.5. 2018

.....
Sabina Vlachová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí diplomové práce Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D. za cenné rady a připomínky.

Anotace

Cílem této diplomové práce je srovnání českých a španělských aktualizátorů, jinými slovy lexikálních jednotek zdůrazňujících určitý prvek ve větě. Komparativní analýza je založena na datech získaných z paralelního korpusu Intercorp.

Práce je tvořena dvěma hlavními částmi. V první části, která je dále dělena na kapitoly a podkapitoly, je probírána problematika aktualizátorů z hlediska aktuálního členění větného a z pohledu českých a španělských lingvistů zabývajících výrazovými prostředky sloužícími ke zdůraznění určitého prvky ve větě.

V druhé části této práce je vykonána analýza jednotlivých aktualizátorů za pomoci paralelního korpusu Intercorp. Tato analýza je zaměřena na způsoby vyjádření českých aktualizátorů v cílovém jazyce, tedy ve španělštině.

Annotation

The aim of this diploma thesis is a comparison of Czech and Spanish actualizers, in other words lexical units emphasizing sentence elements. The comparative analysis is based on data obtained from parallel corpus Intercorp.

The work consists of two main parts. The first part, which is divided into chapters and subchapters, deals with problematics of actualizers featuring particular sentence structure and considering the view of Czech and Spanish linguists dealing with expressions used for emphasizing certain lexical units in the sentence.

The second part consists of analysis of particular actualizers with aid of parallel corpus Intercorp. This analysis is focused on the ways to express Czech actualizers in the target language, which is Spanish.

Obsah

1. Úvod	9
2. Aktualizátory v pojetí české lingvistiky.....	10
2.1. Aktuální členění větné.....	10
2.2. Aktualizátory v gramatických příručkách českého jazyka	12
2.3. Definování aktualizátorů	15
2.3.1. Zasažené výrazy.....	15
2.4. Aktualizátory z pohledu sémantiky	16
2.4.1. Sémantické skupiny aktualizátorů.....	17
2.4.1.1. Restriktivní aktualizátory.....	17
2.4.1.2. Aktualizátory časově zdůrazňovací.....	18
2.4.1.3. Aditivní aktualizátory.....	18
2.4.1.3.1 Aktualizátory prostě zahrnovací.....	18
2.4.1.3.2 Zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti	20
2.4.1.3.3 Zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti.....	20
2.4.1.3.4 Zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti.....	22
2.5. Umístění aktualizátoru ve větě	22
2.5.1. Pozice aktualizátorů v povrchové struktuře.....	23
2.5.1.1. Pozice aktualizátoru na začátku věty.....	23
2.5.1.2. Aktualizátor uvnitř základové části.....	24
2.5.1.3. Aktualizátor v ohniskové části	25
2.5.1.4. Aktualizátor na konci věty	26
2.5.2. Více aktualizátorů za sebou.....	27
3. Aktualizátory v pojetí španělské lingvistiky.....	28
3.1. Aktualizátory v gramatických příručkách španělského jazyka	28
3.1.1. Španělská královská akademie	28
3.1.1.1. Aktualizátory z pohledu sémantiky	29
3.1.1.2. Zahrnující aktualizátory	29
3.1.2. José Portolés Lázaro	34
3.1.2.1. Aditivní a substituční škály (escalas aditivas y sustitutivas)	35
3.1.3. Rafael García Pérez.....	38
3.1.3.1. Kladné aditivní aktualizátory se skalární hodnotou	38
3.1.3.2. Záporné aditivní aktualizátory se skalární hodnotou	40
3.1.3.3. Aditivní aktualizátory nevyjadřující skalaritu	41
4. Aditivnost	43

5.	Analýza aditivních aktualizátorů.....	46
5.1.	Aktualizátory prostě zahrnovací.....	46
5.1.1.	TAKTÉŽ.....	47
5.1.2.	TAKÉ.....	47
5.1.3.	TAKY.....	48
5.1.4.	NI.....	49
5.1.5.	TÉŽ.....	50
5.1.6.	ROVNĚŽ.....	51
5.1.7.	NEJEN.....	53
5.1.8.	NEJENOM.....	54
5.1.9.	ANI.....	55
5.1.10.	I.....	57
5.2.	Zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti.....	58
5.2.1.	DOKONCE.....	58
5.3.	Zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti.....	60
5.3.1.	PŘEVÁŽNĚ.....	60
5.3.2.	OBZVLÁŠŤ.....	61
5.3.3.	OBZVLÁŠTĚ.....	62
5.3.4.	PŘEDNĚ.....	63
5.3.5.	PRIMÁRNĚ.....	64
5.3.6.	V PRVNÍ ŘADĚ.....	65
5.3.7.	SPECIÁLNĚ (SPECIELNĚ).....	66
5.3.8.	NAJMĚ.....	67
5.3.9.	JMENOVIŤ.....	67
5.3.10.	VĚTŠINOU.....	68
5.3.11.	POVĚTŠINOU.....	70
5.4.	Zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti.....	70
5.4.1.	TŘEBA.....	70
5.4.2.	TŘEBAS.....	72
5.4.3.	NAPŘÍKLAD.....	73
5.4.4.	KUPŘÍKLADU.....	75
6.	Výsledky analýzy.....	77
6.1.	Aktualizátory prostě zahrnovací.....	78
6.2.	Zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti.....	79
6.3.	Zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti.....	80
6.4.	Zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti.....	83

7. Závěr.....	86
8. Resumen.....	88

1. Úvod

Tématem této diplomové práce je studium jazykových prostředků zdůrazňujících určitý prvek ve větě, tj. aktualizátorů. Jedná se o problematiku, které doposud nebylo věnováno mnoho pozornosti. Z hlediska komparace českého a španělského jazyka lze tuto oblast považovat za téměř neprozkoumanou. Naším hlavním cílem proto bude odhalit nové poznatky a přiblížit laické, ale i odborné veřejnosti tento lingvistický jev.

Diplomová práce je rozdělena na dvě velké části. První z nich je část teoretická, ve které nejprve blíže prozkoumáme problematiku aktualizátorů používaných v českém jazyce. Vysvětlíme, jaké prvky lze z hlediska této optiky považovat právě za aktualizátor a zmíníme, jaké jsou jejich vlastnosti a sémantické významy. Detailněji se však budeme zabývat aditivními aktualizátory, které jsou hlavním předmětem této práce. Dále se podíváme do španělských gramatických příruček, abychom zjistili, jakým způsobem jsou aktualizátory vnímány ve španělštině, to vše opět se zaměřením na aditivní aktualizátory. Na závěr teoretické části shrneme poznatky týkající se této problematiky a pro lepší přehlednost uvedeme tabulku jak českých, tak španělských aktualizátorů podle toho, jak byly uvedeny v daných publikacích.

V druhé části, praktické, nahlédneme do korpusu Intercorp. Intercorp je projektem Českého národního korpusu v Praze a je dostupný na internetových stránkách. Jedná se o paralelní korpus, který nabízí zarovnané texty velkého počtu jazyků. Na základě dat získaných právě z tohoto korpusu budeme provádět analýzu jednotlivých aktualizátorů z komparativního hlediska. Výsledky této analýzy budou sloužit pro porovnání užití těchto lexikálních prvků v českém i španělském jazyce. Účelem tohoto výzkumu je ověření toho, zda a jak jsou české aktualizátory ve španělském překladu vyjádřeny případnou odpovídající lexikální jednotkou s aktualizací funkcí. V případech, kdy budou použity odpovídající španělské ekvivalenty, se budeme zabývat jejich frekvencí, pozicí a dosahem. Výsledky analýzy následně promítneme do tabulky.

2. Aktualizátory v pojetí české lingvistiky

Předmětem této práce, jak jsme již zmínili v úvodu, je problematika týkající se aktualizátorů. Aktualizátorem se rozumí jazykový prvek, který ve výstavbě věty, popřípadě také textu, plní svou zdůrazňovací neboli též aktualizací funkci. V rámci naší práce považujeme za vhodné se nejprve zaměřit na pojetí aktualizátorů českého jazyka, kde se budeme zabývat vymezením aktualizátorů, jejich sémantickými vlastnostmi, popřípadě jejich umístěním ve větě. Hlavní pramen, ze kterého budeme vycházet, pro nás bude představovat publikace *K funkci výrazů částicové povahy ve výstavbě textu, zejména k jejich roli v aktuálním členění* od Barbory Štěpánkové, ze které budou převzaty všechny příklady týkající se problematiky českých aktualizátorů, tedy této kapitoly 2. *Aktualizátory v pojetí české lingvistiky*. Nahlédneme také do slovníků, a to do *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (dále jen SSC) a do *Slovníku spisovného jazyka českého* (dále jen SSJČ).

Poté v kapitole 3.1. *Aktualizátory v pojetí španělské lingvistiky* nahlédneme do španělských gramatik, abychom porovnali lingvistické přístupy této problematiky českého a španělského jazyka.

2.1. Aktuální členění větné

Aktualizátory, jak již vypovídá z názvu díla Štěpánkové, hrají podstatnou roli z hlediska aktuálního členění. Vzhledem k tomuto úzkému vztahu si nyní alespoň v krátkosti toto téma představíme.

Aktuální členění větné (dále jen AČV) je termín, který byl vytvořen Mathesiem, významným českým lingvistou a jedním z předních představitelů Pražského lingvistického kroužku. Pro pochopení AČV je nutné si ujasnit termíny jako kontextová zapojenost či nezapojenost, výpovědní dynamičnost, téma, réma, transit, větný přízvuk a slovosled.

Aktuální členění je úzce spjato s kontextem či záměrem mluvčího, na základě čehož můžeme výpověď rozdělit na část kontextově zapojenou (východisko) a nezapojenou (jádro). Východiskem rozumíme tu část věty, která sděluje již známou informaci, zatímco jádro představuje informaci novou. Dle *Základní mluvnice českého jazyka* (2004, str. 196) může být jádro i východisko tvořeno z více prvků. Za kontextově nezapojenou informaci se považuje taková, která se nenachází v žádném z přechozích kontextů, tudíž není možné si tuto informaci

odvodit (Firbas, 1982). Co se týká nezapojených složek textu, mají větší výpovědní dynamičnost, a tím zlepšují možnost rozvíjení se dané věty (Firbas, 1982). S aktuálním členěním jsou spojeny také termíny téma a réma. Autoři *Příruční mluvnice češtiny za téma* považují tu část výpovědi, o níž se něco říká (známá informace), přičemž pod pojmem réma rozumí to, co se říká o tématu (neznámá informace) (2012, str. 633). S tímto souvisí i tzv. výpovědní dynamičnost, která vzrůstá směrem zleva doprava, tedy tendence češtiny umístit novou informaci (réma) na konec výpovědi.

V takovémto případě, kdy se téma nachází na začátku věty, mluvíme o objektivním pořadí. Podle Mathesia „*je to postup přirozený a umožňuje posluchači, aby snadno a hladce porozuměl pronášené promluvě. (...) Pořadem objektivním se vyznačují promluvy klidné, málo zčeřené citem,*“ (Mathesius, 1996, str. 121). V opačném případě, kdy je téma na koncové pozici, se jedná o pořadí subjektivní. Zde Mathesius tvrdí, „*že posluchač třeba zpočátku ani neví, oč jde, a dává se zcela strhnout věcí, která se jemu samému zdá nejdůležitější,*“ (Mathesius, 1996, str. 121).

Na pomezí východiska a jádra se nachází oblast přechodu označovaná jako transit. Za transit jsou často považovány slovesné výrazy, které tyto dvě části od sebe oddělují. Jednu z hlavních rolí v aktuálním členění má také větný přízvuk, který zdůrazňuje danou část věty. V psaných projevech je obvykle umístěn na koncové pozici ve větě, kdy klade důraz na rematickou část výpovědi (*Stručná mluvnice česká*, 1998, str. 153). Podle Černého však mluvčí může v mluveném projevu přesunout větný přízvuk na jiný prvek ve větě, čímž může dojít k několika interpretacím v rámci jedné věty složené ze stejných slov (*Úvod do studia jazyka*, 1998, str. 123). Pokud však dojde ke změně pozice rématu, a to na začátek věty, spolu se změnou slovosledu a přesunu větného přízvuku, réma se nemění (*Příruční mluvnice češtiny*, 2012, str. 638).

Mezi prostředky aktuálního členění je řazen samozřejmě také slovosled. Ten je v českém jazyce sice považován za volný, nicméně je ovlivněn významovou, mluvnickou a zvukovou stránkou jazyka (*Základní mluvnice českého jazyka*, 2004, str. 195). V knize Černého se dočteme, že „*jednotlivé jazyky mají společné to, že věta musí mít nutně lineární charakter. Ale liší se v tom, jak ji uspořádat. Mají k dispozici pravidla slovosledu, konvenční návod, kterým se řídí pořadí slov ve větě*“ (*Úvod do studia jazyka*, 1998, str. 122). Toto tvrzení by nám mohl potvrdit i výrok, že vliv aktuálního členění se významněji projevuje právě u češtiny, než například u angličtiny (*Skladba spisovné češtiny*, 1989, str. 322).

Dalším prostředkem aktuálního členění jsou tzv. vytýkácí částice. Vytýkácí částice stojí vždy před větným členem, který zdůrazňují (*Příruční mluvnice češtiny*, 2012, str. 641). Jedná se o prvky, jejichž původ často pochází z adverbii, a to **jíž, už, hned, dokonce, jen(om), právě** a další (*Skladba češtiny*, 1998, str. 500). Jedná se o složky výpovědi, které jsou schopny implikace či presupozice (*Skladba češtiny*, 1998, str. 501).

Z hlediska sémantiky jsou ve *Skladbě češtiny* (1998, str. 501) rozděleny do následujících skupin:

1. zdůrazňující jako neočekávaný (**i, ani, zrovna, právě, dokonce** aj.)
2. zdůrazňující jako ten, jemuž se dává přednost (**hlavně, především, zejména, jmenovitě, speciálně** aj.)
3. vyjímající (**jen, jediné, toliko, pouze, leda, výlučně** aj.)

Mezi výrazové prostředky aktuálního členění je též možné řadit některá zájmena, adjektiva či modifikační částice. Ta však mají pouze doprovodnou roli (*Příruční mluvnice češtiny*, 2012, str. 641). Je zřejmé, že ve stejný čas dochází ke kombinaci všech zmíněných výrazových prostředků. To napomáhá k lepšímu rozpoznání části kontextově zapojené a nezapojené.

Terminologie Pražského lingvistického kroužku je poněkud odlišná. Je zde užito termínů *základ* a *ohnisko*, jejichž významy korespondují s výrazy *východisko* a *jádro*. Stejně tak jako Štěpánková, budeme i my používat terminologii Sgalla a Hajičové, představitelů Pražské školy. Tudíž prvky, které jsou jinde nazývány vytýkácími částicemi, budeme nazývat aktualizátory.

2.2. Aktualizátory v gramatických příručkách českého jazyka

Zmínky o aktualizátorech můžeme nalézt v mnoha gramatických příručkách českého jazyka. Ačkoliv se zpracování aktualizátorů u jednotlivých českých lingvistů liší, shodují se na jejich zařazení ke stejnému slovnímu druhu, a to k částicím. Ty jsou dále detailněji charakterizovány, přičemž definice partikulí se v jednotlivých lingvistických dílech taktéž odlišují. Podle Štěpánkové je nejvýstižnější charakteristikou partikulí definice M. Komárka (2006): „*Specifičnost partikulí je v tom, že nejsou větnými členy, ale nejsou ani gramatickými komponenty větné struktury (v tom smyslu, jak jimi jsou předložky nebo spojky). Partikule jsou sémantické komponenty výpovědi a fungují jako lexikální výpovědní formativy s funkcí modalitní, emocionální, hierarchizační, kontaktovou, navazovací nebo aktualizací.*“ (apud Štěpánková, str. 14).

Příruční mluvnice češtiny rozlišuje částice dle funkce a formálních vlastností na modální, intenzifikační, vytykáací, modifikační, odpověďové, negační a práci (2012, str. 359). Za stěžejní budeme považovat skupinu vytykáacích částic, jelikož právě tyto výrazy lze považovat za aktualizátory, což vyplývá i z následujícího tvrzení. „*Ve spojení s výrazem, na který se vztahují, implikují vytykáací částice skutečnosti, které jsou předpokladem (presupozicí) jejich smysluplného užití ve výpovědi*“ (2012, str. 361).

Dále jsou děleny na vytykáací částice restriktivní (**jen, jenom, pouze, výhradně, jedině, toliko...**) a aditivní (**také, taky, i, taktěž, též, rovněž, dokonce, ani**), popřípadě temporální (**teprve, už, ještě**) (2012, str. 361-362). Je zde také zmíněno, že částice stojí v postavení před větným členem, kterého jsou součástí. Z tohoto důvodu je nutné při změně pozice ve větě přesunout jak větný člen, tak i výraz ve funkci vytykáací částice.

Pravidla českého pravopisu rozlišují osm skupin částic podle platnosti dané výpovědi. Funkci aktualizátoru by však mohly splňovat pouze tři skupiny, a to s platností (2005, str. 118):

- a) *Zdůraznění (moc, příliš, docela, dost, zrovna, jen, právě, tak, tedy...)*
- b) *Vytčení jednotlivého z celku (především, zrovna, zvláště, obzvláště...)*
- c) *Určení časového vztahu, zejména vzhledem k předchozí nebo následující změně (teprve, až, už, již, ještě...).*

Za jedny z předních autorů, kteří se věnují problematice aktualizátorů v českém jazyce, považuje Štěpánková Františka Kopečného (*Základy české skladby*, 1962) a Vladimíra Šmilauer (*Novočeská skladba*, 1969).

Kopečný se problematikou aktualizátorů ve své práci zabývá hned na třech místech. Za první zmínku lze považovat tzv. „modální slova“, která Kopečný vymezuje od příslovcí. Do této skupiny by patřila adverbia s člensky vytykáacím rázem, která jsou podle něho považována za částice. Patří sem adverbia **dokonce, zvláště, zejména, právě**, omezující adverbium **jen** a adverbia s časovým odstínem **teprve, až, už, ještě** (apud Štěpánková, str. 13).

Následně se aktualizátorům věnuje v kapitole o příslovečných určeních, kde uvádí jak typ adverbií omezující platnost přísudkového znaku nebo členu větného, tak typ kvantitativně zdůrazňující (apud Štěpánková, str. 18). Rovněž se zabývá spojkou **i**, která je svou modalitní povahou součástí stupňovacího vztahu (apud Štěpánková, str. 18).

Dále v kapitole o větách podle modality sdělení na základě sémantiky vyděluje tyto typy adverbií (apud Štěpánková, str. 18-19):

- a) Zdůrazňující a vytykáací modální slova: **(ba) právě, (ba) zrovna; především, zejména, hlavně, zvláště; dokonce už, dokonce až**; řidčeji **vůbec: zvlášt' (právě, zrovna, vůbec)**;
- b) Modální „adverbia“ s odstínem určení časového: **už, hned**
- c) Výrazy „slabší modifikace (s odstínem dodání)“: **také, i, ani**, s časovým odstínem **ještě**, s přípustkovým **třeba i**
- d) Výrazy vyjadřující omezení platnosti: **jen** (respektive adjektivum **jediný**), **leda, toliko, pouze**, s odstínem časovým **teprve, až**, s odstínem přípustky **aspoň**

Šmilauer za zdůrazňující částice považuje „slova, která mají zdůraznit (vytknout, stupňovat, zesílit) jiné slovo, dát mu ve větě náležité místo“ (apud Štěpánková, str. 19). Tyto částice Šmilauer dále dělí na samostatné (**kdopak, kdo pak, copak, co pak, kdepak, kde pak**) a na nesamostatné (**tot', dejž**). Dalším kritériem pro rozdělení do skupin je to, z jakého slovního druhu se dané částice vydělily. První skupinou jsou částice mající původ v souřadících slučovacích spojkách (**i, ani, také, též**) a částice mající původ v příslovcích (**již, už, hned, ještě, teprve, právě, až, aspoň, alespoň, jen, jediné, jedinež, jenom, pouze, toliko, dokonce, třeba, hlavně, zejména, zvláště**) (apud Štěpánková, str. 19).

Autoři České mluvnice uvádí několik „významových odstínů“ které jsou částice schopné vyjádřit. Nicméně také dodávají, že „částice stojí na začátku věty, kterou uvozují, nebo před členem, který vytykají, zdůrazňují apod“ (Česká mluvnice, 1963, str. 318). Pro nás je důležitá především druhá část této věty, jelikož právě ta potvrzuje naše tvrzení, že české aktualizátory jsou vyjadřovány pomocí částic. Dále je zde zmíněno, že částice ve funkci aktualizátoru mohou být v některých případech vyjádřeny výrazy s příslovečnou či citoslovečnou povahou (Česká mluvnice, 1963, str. 319). V České mluvnici se setkáme s tzv. výrazy zdůrazňovacími, zesilovacími, kterými jsou příslovce **už, hned, ještě, jen, právě, zejména, zvláště** (apud Štěpánková, str. 19).

V *Mluvnici češtiny 2* se hodnotící částice rozdělují na tyto skupiny (apud Štěpánková, str. 19):

1. prostě zdůrazňující: **ani, hned, jen, ještě, pak, právě, prostě, rovnou, taky, to, už, vůbec, zase, zrovna**;
2. částice vytykávě zdůrazňující: **ani, a(le)spoň, až, čistě, hlavně, i, jedinež, jen(om), ještě, již/už, jmenovitě, leda, opět, ostatně, pouze, především, rovněž, také/taky, teprve, též, toliko, vůbec, výhradně, výlučně, zase, zato, zejména, zvláště**.

Je zde zmíněna také spojka *i*, která právě i díky své zdůrazňující či vytýkací funkci je řazena mezi částice (apud Štěpánková, str. 19).

V *Encyklopedickém slovníku češtiny* se píše, že vytýkací částice „*stojí prototypicky na hranici mezi tematickou a rematickou částí (Karel přispěl také na konto Bariéry; Karel také přispěl na konto Bariéry), stejně jako jiné rematizátory*“ (apud Štěpánková, str. 20). Vidíme, že jde zde použít výraz rematizátor, který odpovídá námi používanému výrazu aktualizátor. Modifikačními částicemi se rozumí rematické nesklonné výrazy, které jsou běžné v mluvené řeči. Mezi tyto částice, které v první řadě náležejí k jiným slovním druhům, patří výrazy *ale, copak, holt, jen, klidně, pěkně, právě, prostě, přece, snad, tak, taky, leda, vlastně, však, zrovna* (apud Štěpánková, str. 20).

2.3. Definování aktualizátorů

Poté co jsme představili jednotlivé pohledy českých jazykovědců na problematiku českých aktualizátorů, nyní v této kapitole definujeme jejich vlastnosti. Jak jsme si mohli povšimnout v kapitole 1.1. *Aktuální členění větné*, aktualizátory jsou jedním z důležitých prvků aktuálního členění. Jejich zdůrazňovací funkce hraje v tomto ohledu velmi významnou roli. Podstatnou vlastností aktualizátorů je to, že jsou schopny upozornit na výraz v kontextu věty či zvýšit jeho výpovědní dynamičnost.

Vzhledem k těmto vlastnostem mluvíme o tzv. zasažených výrazech, jak uvádí Štěpánková ve své práci (Štěpánková, str. 26). Zasaženým výrazem rozumí takový výraz, ke kterému se vztahuje aktualizátor. Jinými slovy se jedná o prvek, který má aktualizátor ve svém dosahu (Štěpánková, str. 26). Typicky se aktualizátor vyskytuje před zasaženým výrazem, nicméně dosah je určován v hloubkové struktuře, a proto se podle Štěpánkové může v povrchové struktuře lišit (Štěpánková, str. 26).

2.3.1. Zasažené výrazy

Štěpánková zasaženými výrazy rozumí prvky, které mohou být ve větě vyjádřeny i implicitně, tudíž je nutné jejich odvození z kontextu (Štěpánková, str. 28). Kontextem nemusí být pouze předchozí text, avšak za kontext můžeme považovat také komunikační situace nebo

obecné vědomosti a znalosti příjemce textu. V tomto případě si mluvčí musí být jist, že recipient tuto znalost opravdu má.

Za zasažený výraz Štěpánková ve své práci považuje (Štěpánková, str. 28):

- A. Samotné jednotlivé slovo
(1) Do kina přišel **i** tatínek.
- B. Skupinu slov představující jeden rozvitý větný člen
(2) Do kina přišel **i** Janův tatínek.
- C. Více slov v koordinaci
(3) Do kina přišli **také** Janův tatínek a jeho nová manželka.
- D. Celou ohniskovou část věty včetně přísudku
(4) Petr **jen** pozdravil Moniku.
- E. Celou vedlejší větu
(5) Lukašenko **také** řekl, že má pochybnosti o dosud deklarovaném neutrálním statusu Běloruska.

2.4. Aktualizátory z pohledu sémantiky

V této kapitole se zaměříme na aktualizátory z jiného úhlu pohledu, a to z pohledu sémantického. Ačkoliv nemůžeme aktualizátor považovat za plnovýznamové slovo, ani ho nelze určit jako větný člen, považujeme ho za synsémantický větný člen, který je schopen nést určitý lexikální význam. Podle Štěpánkové musí aktualizátory splnit následující kritéria, aby za ně mohly být považovány (Štěpánková, str. 30):

1. schopnost implikovat presupoziční¹;
2. schopnost zdůrazňovat, aktualizovat zasažený výraz (viz výše);
3. schopnost dosahu (viz výše).

¹ Presupoziční se rozumí implicitně vyjádřené podmínky, které musí být splněny pro zachování pravdivostních podmínek výpovědi. Za pomoci užití určitých výrazů (např. sloves, adverbii) dochází k implikaci neboli ke spouštění těchto presupozičních. Tímto tématem se zabývají významní lingvisté jako Fillmore, Chomsky, Hajičová a další.

2.4.1. Sémantické skupiny aktualizátorů

Na základě sémantického významu můžeme aktualizátory rozdělit do určitých skupin, přičemž si musíme být vědomi toho, že se tyto skupiny mohou v určitých případech navzájem prolínat, což je podle Štěpánkové zapříčiněno synonymickými, ale i antonymickými vztahy (Štěpánková, str. 55). Rozhodujícím prvkem, který nám umožní správné zařazení daného aktualizátoru do skupiny, je kontext. Níže uvedené skupiny jsou pouze orientační, nicméně nám pomohou zvýšit přehlednost daného tématu a ulehčí nám pozdější práci v této problematice.

U Štěpánkové se setkáme s tímto dělením aktualizátorů do jednotlivých skupin (Štěpánková, str. 55):

1. aktualizátory omezující platnost určitého tvrzení na zasažený výraz, dále jen restriktivní aktualizátory;
2. aktualizátory zahrnující zasažený výraz do skupiny, pro niž platí určité tvrzení, a vymezují jeho místo v ní, dále jen aditivní aktualizátory;
3. aktualizátory časově zdůrazňující.

Jelikož primárním předmětem této práce jsou aditivní aktualizátory, ostatními aktualizátory se budeme zabývat jen stručně.

2.4.1.1. Restriktivní aktualizátory

Mezi restriktivní aktualizátory podle Štěpánkové patří: *jen, pouze, jenom, toliko, jediný, akorát, čistě, leda, výlučně; právě, zrovna, ausgerechnet; naopak, zase; alespoň, aspoň, přinejmenším, nejmíň, minimálně, nanejmeně; maximálně, nanejvýš, sotva, stěží* (Štěpánková, str. 55).

V rámci omezení zasaženého výrazu rozděluje Štěpánková tuto skupinu na podskupiny (Štěpánková, str. 57). První podskupinou, která omezuje zasažený výraz oboustranně, jsou tzv. **aktualizátory prostě omezovací**, do které spadají výrazy *jen, pouze, jenom, toliko, jediný, akorát, čistě, leda, výlučně* apod.

Další podskupinu tvoří omezovací **aktualizátory s příznakem významnosti**, kterými jsou výrazy *právě, zrovna, ausgerechnet, přímo*. Jak již plyne z pojmenování této podskupiny, je její úlohou odlišit či vyzdvihnout určité tvrzení oproti ostatním.

Následnou podskupinu omezovacích **aktualizátorů s příznakem kontrastu** tvoří *naopak, zas, zase*. Tato skupina slouží též k odlišení se od ostatních zasažených výrazů, přičemž v tomto případě zasažený výraz stojí v kontrastu s jiným zasaženým výrazem.

Štěpánková taktéž rozlišuje typy aktualizátorů s tzv. **příznakem dolní hranice** (*alespoň, aspoň, přinejmenším, nejmíň, minimálně, nanejmeně* apod.) a **horní hranice** (*maximálně, nanejvýš, sotva, stěží* apod) (Štěpánková, str. 66-70). Jedná se o aktualizátory, které mimo jiného s sebou nesou i příznak splněného či nesplněného očekávání.

2.4.1.2. Aktualizátory časově zdůrazňovací

Za časově zdůrazňovací aktualizátory Štěpánková považuje *teprve, teprv, už, ještě, až, již, hned* (Štěpánková, str. 55). Tyto výrazy plní dvojí funkci, a to funkci časových příslovcí a funkci aktualizátorů. Vymezení skupiny časových aktualizátorů není zcela jednoznačné, jelikož by bylo možné některé výrazy zařadit i do skupiny restriktivních či aditivních aktualizátorů.

2.4.1.3. Aditivní aktualizátory

Nyní se detailněji zaměříme na skupinu aktualizátorů, které jsou klíčové pro naši práci. Aditivními aktualizátory Štěpánková rozumí výrazy *také, taky, též, rovněž, nejen; i, ani, dokonce, sám, samotný; hlavně, především, zejména, jmenovitě, speciálně, obzvlášť, obzvláště, zvlášť, zvláště; například, třeba, třebas* (Štěpánková, str. 55).

Taktéž rozděluje aditivní aktualizátory do čtyř podskupin, kterými jsou aktualizátory prostě zahrnovací, zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti, zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti, zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti.

2.4.1.3.1 Aktualizátory prostě zahrnovací

Do skupiny prostě zahrnujících aktualizátorů, též kontextualizátorů nebo aditivních částic jsou zahrnuty výrazy *také, taky, též, rovněž, taktéž, nejen, nejenom, i, ani, ni*.

Nejvýznamnějšími zástupci této skupiny jsou výrazy *také* a *taky*. Zatímco *také* je typicky používáno v psané řeči, s výrazem *taky* se setkáme spíše v řeči mluvené. *Též, rovněž* a *taktéž* jsou podle Štěpánkové považovány za výrazy knižní, *rovněž* je již podle slovníků pokládáno za

zastaralý výraz, tudíž jejich výskyt není tak frekventovaný oproti výrazům **také** a **taky** (Štěpánková, str. 70). Dle SSČ „*zdůrazňují připojení dalšího jádra výpovědi (k předchozímu východisku)*“ (1989, str. 442). Funkcí těchto aktualizátorů je zařadit zasažený výraz do skupiny se stejnou platností. Není přitom nutné, aby byla daná skupina explicitně zmíněna, je možné ji odvodit z kontextu či z obecných znalostí (presupozice, konvenční implikatura).

Na rozdíl od výše zmiňovaných aktualizátorů, výrazy **nejen** a **nejenom** jsou schopny na základě odlišné sémantiky zahrnout do skupiny k zasaženému výrazu i výrazy další, což oslabí významnost zahrnovaného výrazu. Pro srovnání si uveďme příklady (11) a (12), na kterých je viditelně ilustrován rozdíl mezi těmito podtypy prostě zahrnovacích aktualizátorů (Štěpánková, str. 72).

(11) Přišel **také** tatínek. (kromě jiných)

(12) Přijel **nejen** tatínek. (ale i někdo další)

Ačkoliv je **i** považováno za nejfrekventovaněji používaný aktualizátor, nelze ho považovat za typického zástupce této skupiny, poněvadž je homonymní se spojkou **i**. Dle SSJČ je **i** schopné vytykat, zesílit či stupňovat daný větný člen, a to často v kombinaci se zdůrazňujícími příslovci **ba i**, **ano i**, **až i**, **dokonce i** (SSJČ II, str. 164) Abychom mohli určit, v jakém případě se jedná o aktualizátor či nikoliv, je podle Štěpánkové nezbytné určit, kde se nachází intonační centrum (Štěpánková, str. 72). Pro porovnání se podívejme na příklad (13) uvedený v práci Štěpánkové.

(13) Dáš si **i** bramborový knedlíky?

Dáš si i BRAMBOROVÝ KNEDLÍKY? (kromě něčeho jiného)

**Dáš si I bramborový knedlíky?*

V záporných větách je aktualizátor **i** zahrazen výrazem **ani** nebo **ni**, nicméně výraz **ni** je podle SSČ v současné době označován za zastaralý výraz (SSČ, str. 222). SSJČ označuje výrazy **ani** a **ni** za vytykáací částice, které zdůrazňují, „*že se zápor týká také případu, o kt. by se to nepředpokládalo, nečekalo*“ (SSJČ I, str. 36; SSJČ III, str. 365). „*V některých případech se zde také, podobně jako u i, projevuje významový odstín porušení očekávání, překročení krajní meze*“ (Štěpánková str. 73), jak znázorňuje příklad (14). Zde vidíme, že intonační centrum je umístěné na výrazu *výstřely z pistole*, které tvoří obtížně překonatelnou překážku.

(14) Takovou překážku by nepřešly **ani** VÝSTŘELY Z PISTOLE.

2.4.1.3.2 Zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti

Do této podskupiny řadíme výrazy, jako jsou *dokonce*, *docela*, *sám*, *samotný*, *hned*, *rovnou*, *přímo*.

Jelikož výrazy *docela*, *sám* a *samotný* zastávají spíše jiné funkce, než je funkce aktualizátoru, považuje Štěpánková za hlavního zástupce výraz *dokonce* (Štěpánková, str.74). Nicméně definice výrazu *dokonce* se slovníci liší. Zatímco dle SSJČ se jedná o příslovce vyjadřující stupňování (SSJČ I, str. 351), SSČ ho považuje za zdůrazňující částici (SSČ, str. 64). Pro tyto aktualizátory je typická funkce překvapivosti a porušeného očekávání.

Tak jako u výrazů *docela*, *sám* a *samotný*, tak i u výrazů *hned*, *rovnou* a *přímo* častěji převládají jiné významy než významy s funkcí aktualizátoru. Jinými významy rozumíme funkci příslovečného určení času či způsobu. Ve funkci aktualizátoru tyto výrazy vyjadřují, že zasažený výraz, který je v tomto případě většinou vyjádřen číslovkou, je umístěn na vyšší pozici nebo se jedná o větší množství, než je považováno za obvyklé. Z tohoto důvodu by mohly být podle Štěpánkové řazeny k omezujícím aktualizátorům s příznakem hranice (Štěpánková, str. 75).

2.4.1.3.3 Zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti

Výrazy, kterými je možné docílit toho, aby byl zasažený výraz v dané skupině nejvýznamnějším prvkem, jsou *hlavně*, *především*, *zejména*, *obzvlášť*, *obzvláště*, *zvlášť*, *zvláště*, *speciálně*, *specielně*, *jmenovitě*, *najmě*, *předně*, *v první řadě*, *primárně*, *většinou*, *povětšinou*, *převážně*. Intonační centrum v této skupině nalezneme především na zasaženém výrazu.

Nejfrekventovanějšími výrazy této skupiny jsou podle Štěpánkové v psané řeči výrazy *především*, *hlavně* a *zejména* v tomto pořadí. Co se týká mluvené řeči je nejčastěji užívaným výrazem aktualizátor *hlavně* (Štěpánková, str. 76).

Skupinka výrazů *obzvlášť*, *obzvláště*, *zvlášť*, *zvláště*, *speciálně* a *specielně* může plnit funkci aktualizátoru a mimo jiného také funkci příslovce nebo určení míry. Podle Štěpánkové se z hlediska pojetí stylové příznakovosti tyto dvojice aktualizátorů liší. Za stylově vyšší považuje výrazy s –ě (*obzvláště*, *zvláště*), naopak za hovorovější varianty aktualizátorů

označuje výrazy bez předpony (*zvlášť, zvláště*) (Štěpánková, str. 76). Nejčastěji užívaným výrazem v mluveném korpusu je podle analýzy Štěpánkové výraz *zvlášť* (Štěpánková, str. 76).

S výjimkou výrazu *speciálně* a *specielně* se dle SSČ jedná o zdůrazňující částice. *Speciálně* je považováno za příslovce (SSJČ V, str. 463) a lexém *specielně* není ve slovníku uveden.

Výraz *jmenovitě* nezahrnuje do skupiny nový zasažený výraz, spíše zužuje danou skupinu na jeden či více zasažených výrazů, aniž by tento zasažený prvek byl podstatnou nebo významnou součástí skupiny. Z toho podle Štěpánkové vyplývá, že tento výraz není schopný implikovat presupozici (Štěpánková, str. 77). Výraz *jmenovitě* může plnit funkci aktualizátoru nebo funkci upřesňovacího výrazu, pokud by se jednalo o význam *konkrétně/přesně*. Dle SSJČ je jedná o knižní výraz ve významu *zejména, zvláště, hlavně, především* či o příslovce (SSJČ II, str. 247).

Výrazy *najmě* a *předně* nejsou nijak frekventovanými aktualizátory. *Najmě* pochází ze slovenského jazyka a v českých příručkách je považován spíše za knižní. *Předně* je vnímáno jako synonymum k výrazu *především*, u kterého se můžeme setkat jak s funkcí aktualizátoru s významem *hlavně, zejména*, tak s funkcí textového orientátoru nesoucí význam *nejprve, nejdříve, v první řadě*. Více než prvek zdůrazňující ohnisko se výrazem *předně* rozumí textový orientátor, který se v této funkci často nachází na začátku věty, čímž „jde o jakýsi úvodní vstup, uvedení do problému“ (Štěpánková, str. 79). Nicméně podle Štěpánkové je považován za okrajový (Štěpánková, str. 79).

Víceslovnou obdobou výrazu *předně* je aktualizátor *v první řadě*, tudíž je tento výraz také spojován s významy *hlavně* (ve funkci aktualizátoru), *nejprve* (ve funkci kontextového orientátoru) či dle SSJČ s významem *především* (SSJČ IV, str. 535).

Výrazem na hranici mezi částicemi a příslovci je aktualizátor *primárně*, který je používán pro zdůraznění podstatnosti, přičemž jeho sekundární význam ve funkci adverbia vyjadřuje prvotnost či původnost.

Nejčastěji používaným aktualizátorem ze skupiny *většinou, povětšinou* a *převážně* je podle Štěpánkové výraz *většinou*. Naopak *povětšinou* je chápán jako knižní, popřípadě zastaralý výraz (Štěpánková, str. 80). Opět se zde setkáváme s homonymními výrazy, jelikož se též může jednat o příslovce ve významu *zpravidla, obyčejně*, čímž vyjadřují obvyklost zasaženého výrazu. Pro odlišení aktualizátoru od adverbia je důležité analyzovat, zda se prvek váže ke slovesu, pokud ano, nejedná se o aktualizátor.

2.4.1.3.4 Zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti

Aktualizátory *například, kupříkladu, třeba, třebas, dejme tomu* poukazují za to, že zasažený výraz určitým způsobem reprezentuje danou skupinu, přičemž není podle Štěpánkové podmínkou, aby se jednalo o klíčového člena skupiny (Štěpánková, str. 80). Podle této autorky je důležité si uvědomit, že výraz *třeba* může plnit i jiné funkce, např. *predikativum* nebo modální částice. Jedná se také o aktualizátory uvozující apozici.

2.5. Umístění aktualizátoru ve větě

Poté co jsme nastínili sémantické vlastnosti všech skupin aktualizátorů, považujeme za příhodné věnovat tuto kapitolu aktualizátorům z hlediska jejich pozice ve větě. Jak jsme již zmínili v kapitole 1.2. *Definování aktualizátorů*, nejsou tyto výrazy nijak omezeny, co se týká dosahu. Aktualizátory mohou být umístěny v jakékoliv pozici ve větě, na druhou stranu však existuje prototypické postavení aktualizátorů, a to před informačně nejzávažnějšími prvky věty, tedy před vlastním ohniskem a před kontrastivním základem.

Štěpánková věnuje pozornost pěti různým prvkům, které mohou zastávat funkci zasaženého výrazu, jsou jimi: slovesa, vlastní jména, substantiva, kvantitativní určení a adjektiva a adverbia v komparativu (Štěpánková, str. 93). Za hranici mezi základem a ohniskem je považováno sloveso, jak jsme již zmínili v kapitole 1.1 *Aktuální členění*. Co se týká dosahu, je právě pozice slovesa vzhledem k aktualizátoru rozhodující pro jeho určení, viz příklad (15). V tomto případě Štěpánková uvádí osm možných variací², které mohou nastat, pokud je zasaženým výrazem sloveso (Štěpánková, str. 95-98).

Vlastní jméno neboli proprium jako zasažený výraz označuje konkrétní entitu, viz příklad (16). Naproti tomu za substantivum ve funkci aktualizátoru jsou dle Štěpánkové považována i zájmena a substantiva včetně jejich přívlastků, viz příklad (17) (Štěpánková, str. 99).

² A. aktualizátor stojící těsně před slovesem může v dosahu: 1. sloveso, které je vlastním ohniskem, 2. celé ohnisko včetně slovesa, 3. výrazy následující za slovesem, 4. negaci, která má dosah na zapojené sloveso
B. aktualizátor stojící před slovesem, ale ne těsně, může mít v dosahu: 1. některá ze slovesných rozvití, 2. sloveso, případně celý zbytek věty, 3. celé ohnisko včetně slovesa
C. aktualizátor za slovesem může mít v dosahu: 1. sloveso

Za kvantitativní výrazy můžeme považovat prvky, které vyjadřují jak určité, tak i neurčité množství, viz příklad (18). Význam těchto prvků ve funkci přívlastku či příslovečného určení „závisí na umístění intonačního centra a na dosahu aktualizátoru“ (Štěpánková, str. 100-101).

Dle Štěpánkové jsou zasažené výrazy vyjádřené adverbii či adjektivy použity v komparativních konstrukcích, viz příklad (19) (Štěpánková, str. 102).

(15) Někdy jsme si **dokonce** zašli do zoologické zahrady.

(16) v Kulturní tvorbě (č. 9/1963) o něm psal **například** Jiří Opelík

(17) Už začátkem září 1865 přála paní Anna Fingerhutová snaše k svátku **předně** zdraví a zdavej rozum.

(18) Cesta je **jedině** jedna.

(19) Šel jsem dále a **hlavně** hlouběji.

2.5.1. Pozice aktualizátorů v povrchové struktuře

Z pohledu povrchové pozice aktualizátorů uvádí Štěpánková následující umístění (Štěpánková, str. 104):

1. na začátku věty;
2. uvnitř základové části věty (tj. ne na samém začátku a ne na hranici základu a ohniska);
3. v ohniskové části věty;
4. na konci věty.

2.5.1.1. Pozice aktualizátoru na začátku věty

Umístění aktualizátoru na začátku věty považujeme za bezpříznakový pořad, jelikož právě tato pozice je pro aktualizátory typická. Zde je aktualizátor schopen zdůraznit kontrastivní základ, přičemž intonační zdůraznění zůstává na zasaženém výrazu a ohnisko věty na konci, jak můžeme vidět v příkladu (20). V některých případech může být ohnisko uvozeno již na začátku věty, což podle Štěpánkové znamená, „že v dosahu jsou všechny kontextově nezapojené výrazy napravo od aktualizátoru“, viz příklad (21) (Štěpánková, str. 105).

V opačném případě se jedná o tzv. subjektivní pořad, což znamená, že se na začátku věty nachází ohnisko, viz příklad (22).

(20) *Již pro svůj mohutný formát* nemohl být J. Dobrovodský svému národu lhostejný.

(21) *Alespoň* cesta rychleji uteče.

(22) *Už TO* mělo Svát'u dostatečně varovat.

Za příznakovou by se dala považovat situace, v níž by se intonační centrum přesunulo na samotný aktualizátor. Někdy by to mohlo vést ke změně významu, jak je znázorněno na následujícím příkladu (23). Pokud by intonační zdůraznění bylo umístěno na výraz *Chandonne*, aktualizátor *sám* by nesl význam *dokonce*. V případě umístění intonačního zdůraznění na aktualizátor *sám* zde dojde ke změně ve funkci, tudíž se bude jednat o příslovce ve funkci doplňku nesoucí význam *když je sám* (Štěpánková, str. 105).

(23) *Sám* Chandonne působí dojmem chladnokrevného a zkušeného hráče.

2.5.1.2. Aktualizátor uvnitř základové části

Z výzkumu Štěpánkové vyplývá, že umístění aktualizátoru uvnitř základové části není považováno za typické (Štěpánková, str. 106).

V příkladu (24) rozumíme kontrastivním základem výraz *málokomu*, který stojí v opozici k výrazu *většina*. Jedná se o tzv. kontrastivní téma, které může být v textu použito proto, aby byl daný text srozumitelnější.

(24) Ačkoliv většina dnešních uživatelů už má ve svém počítači Windows, toto menu jen málokomu cosi řekne.

Štěpánková poukazuje na fakt, že zasaženým výrazem můžeme rozumět také kulisu. Situaci znázorňuje na příkladu (25), který dále vysvětluje (Štěpánková, str. 108). Kulisa *dnes* je umístěna uprostřed základu. Ohniskem se v této větě stává rozvitý předmět *několik letů*,

základem se rozumí rozvitý podmět *Ruzyňské letiště* a sloveso *zrušilo* se nachází přímo na hranici těchto dvou výrazů. Po použití aktualizátoru *i* se věta stává příznakovou. Navíc zde nedošlo ke změně slovosledu, z čehož vyplývá, že vysoká míra výpovědní dynamičnosti spadá jak na kontrastivní základ, ale i na ohnisko umístěné na konci věty. Aktualizátor *i* v této větě zahrnuje informaci o tom, že tato situace už někdy dříve nastala. V příjemci textu to vyvolá dojem, že se jedná o kontextově zapojenou větu, ačkoliv se původně jednalo o úvodní větu.

(25) Ruzyňské letiště i dnes zrušilo několik letů.

Podle Štěpánkové může aktualizátor taktéž rozvíjet některý z prvků základu. „*Zasažený výraz je tedy kontextově nezapojený, avšak je rozvitím výrazu kontextově zapojeného*“ (Štěpánková, str. 108). Tuto skutečnost znázorňuje na příkladu (26), kde má aktualizátor *výhradně* ve své dosahu přívlastek *biologický*.

(26) Ve speciální pedagogice *výhradně biologický* přístup by byl však nehumánním zjednodušováním.

Kromě jiného může být změna pozice aktualizátoru způsobena tendencemi týkajícími se slovosledu. Aktualizátor může být poté přesunut z úvodní pozice do tzv. příklonkové části, což je pozice za prvním přízvukovým taktem, viz příklad (27). Tyto posuny jsou možné i v případech se subjektivním pořadem, nicméně zde je aktualizátor součástí ohniska. Takovéto postavení aktualizátorů není považováno za chybné, spíše za hovorové.

(27) *Novinkou* je *naopak* přidělování funkčních míst výměnou za opuštění odborových aktivit.

2.5.1.3. Aktualizátor v ohniskové části

Štěpánková ve své práci uvádí, že „*nejtypičtějším umístěním aktualizátoru je ohnisková část, zejména pak pozice před tzv. vlastním ohniskem, z toho též vyplývá časté označení těchto výrazů jako rematizátor či fokalizátor apod*“ (Štěpánková, str. 111). Jak jsme již zmiňovali, ohnisko se obvykle vyskytuje na samém konci věty. Stejně tak je tomu v příkladu (28), ve kterém ohnisko tvoří aktualizátor *například* a vlastní ohnisko *obilím*. Další z možností je, že aktualizátor má ve svém dosahu celé ohnisko, popřípadě jiný prvek ohniska, jak si můžeme

povšimnout v příkladu (29). Zde je za vlastní ohnisko považován rozvitý předmět *racionální jádro*. *Občas* lze považovat za část ohniska, která je zdůrazněna pomocí aktualizátoru *alespoň*. V těchto případech můžeme mluvit o dvou intonačních zdůraznění.

(28) Směnky mohou být kryty například obilím.

(29) Ne snad, že by jejich připomínky neměly *alespoň občas* racionální jádro.

2.5.1.4. Aktualizátor na konci věty

Umístění aktualizátoru na konec věty není v českém jazyce obvyklé a takovéto umístění je možné pouze v určitých konstrukcích. Pokud je aktualizátor umístěn na konec věty, stává se vlastním ohniskem a zároveň je na něm umístěno i intonační centrum. Aktualizátor má tudíž ve svém dosahu začátek věty, popřípadě celou předcházející část věty, viz příklad (30). Na příkladu (31) a (32) vidíme, že zasaženým výrazem se rozumí pouze výraz *obálku*.

(30) Obálku mi, prosím, dejte *TAKE*.

(31) Dejte mi, prosím, také OBÁLKU.

(32) Také obálku mi, prosím, dejte.

Častou konstrukcí, ve které jsou aktualizátory umístěny na konec věty, je uvozovací věta přímé řeči, viz příklad (33). Zde má aktualizátor, podobně jako v příkladu (30), v dosahu začátek věty. Pokud by stál aktualizátor v uvozovací větě před slovesem, měl by ve svém dosahu pouze sloveso, nikoli přímou řeč. Podle Štěpánkové se v těchto případech bude intonační centrum nacházet uvnitř přímé řeči, jelikož je přímá řeč považována za výpovědně dynamičtější (Štěpánková, str. 114)

(33) „Škoda“, řekl *jen*.

Typickou konstrukcí pro mluvený jazyk, kde je aktualizátor umístěn na konci věty, je apozice. Jedná se o tzv. specifikaci vlastního ohniska, viz příklad (34). V příkladu (35) se setkáme s použitím aktualizátoru ve funkci dovětky, který je obvykle oddělen čárkou.

(34) Ale co je podstatné do začátků-používat co nejměkčí struny, desítky, jedenáctky
maximálně.

(35) Mohl ses mě zeptat, *přinejmenším*.

2.5.2. Více aktualizátorů za sebou

Použití více aktualizátorů za sebou, tzn. dvou a více, je podle příruček pro český jazyk dalším možným umístěním aktualizátorů ve větě. Jsou tak schopny vyjádřit postupný dosah. Jinými slovy, aktualizátor stojící vlevo v povrchové struktuře má ve svém dosahu druhý z aktualizátorů, přičemž oba aktualizátory mají ve svém dosahu následný zasažený výraz, viz příklad (36).

(36) Víím o tom **také jen** z dokumentů a z osobních svědectví některých zúčastněných.

Dosah aktualizátorů se změní, nastane-li situace, kdy je do věty za první aktualizátor vložena konstrukce představující aktualizovanou informaci. V tomto případě celý zbytek věty má v dosahu druhý aktualizátor, viz příklad (37).

(37) (Bude ale celkem vyvážená, posluchačsky náročná a místy velmi vděčná, protože samozřejmě uvedeme autory, kteří oslovují všechny generace hudbymilovných lidí.)

Například hned v zahajovacím koncertu zazní tři romantičtí velikáni-Dvořák, Čajkovský a Brahms.

Abychom ve větě dosáhli zesílení významu můžeme daný aktualizátor zopakovat, popřípadě použijeme jeho synonymum, jak je znázorněno v příkladu (38).

(38) To vy neznáte, žijete jinde, sem jste přijel na krátkou návštěvu, a o tom vy můžete **pouze jen a jen** mlčet...

V některých případech se můžeme setkat s ustálenou kombinací samotných aktualizátorů. Tato kombinace je považována za ustálenou pouze v případě, kdy je tato kombinace frekventovaně používána, a zároveň použití obou aktualizátorů musí nést odlišný význam. Jinými slovy nesmí se jednat o pouhý součet významů daných aktualizátorů. Kombinaci **už jen** lze podle Štěpánkové považovat za antonymickou k výrazu s časově omezovacím významem **ještě**. Pomocí dvojice aktualizátorů **dokonce i** lze vyjádřit význam zahrnutí i stupňování zároveň. Alternativou pro záporné věty je spojení aktualizátorů **dokonce ani**.

(39) **Už jen** hodiny dělí českou fotbalovou reprezentaci od historického vstupu do kvalifikace na ME 1996. (vs. Ještě hodiny dělí...)

(40) Budete se moct **dokonce i** prosadit.

(41) Dřív mládež nesměla **dokonce ani** svobodně sportovat.

3. Aktualizátory v pojetí španělské lingvistiky

Poté co jsme představili problematiku aktualizátorů v českém jazyce, se nyní podíváme na to, jak je toto téma zpracováno španělskými lingvisty. Předpokládáme, že se pojetí těchto jazyků bude lišit, což nám bude sloužit pro následnou analýzu.

3.1. Aktualizátory v gramatických příručkách španělského jazyka

Ve španělské jazykovědě se tématem samotných aktualizátorů, španělsky *adverbios de foco*, zabývá poměrně velký počet lingvistů. Zde je patrný rozdíl v pojetí: zatímco aktualizátory jsou španělskými lingvisty chápány jako adverbia, české mluvnické je řadí mezi částice. Nahlédneme tedy do vícero gramatických příruček pro španělský jazyk a porovnáme různá pojetí jednotlivých autorů.

3.1.1. Španělská královská akademie

Považujeme za příhodné zmínit jako první gramatiku Španělské královské akademie (Real Academia Española, dále jen RAE) s názvem *Nueva gramática de la lengua española*, jelikož je nevýznamnějším pramenem španělské gramatiky. Všechny příklady uvedené v této kapitole jsou převzaty z této publikace.

Tak jako české aktualizátory, jsou aktualizátory podle RAE charakterizovány tím, že zdůrazňují určitý výraz, popřípadě více výrazů, jak nám ilustruje následující příklad (RAE, str. 2990).

(42) El doctor *solo* recibe los martes.

Vidíme zde, že aktualizátor *solo* má ve svém dosahu zasažený výraz *los martes*, který se nenachází těsně vedle aktualizátoru. Z toho vyplývá, že není podstatné, zda se zasažený výraz nachází či nenachází v těsné blízkosti aktualizátoru. Zároveň je z příkladu zřejmé, že výraz *los martes* představuje jakýsi kontrastivní prvek, který vyčnívá, případně který je vybírán z ostatních možností.

Podstatnou roli při určování aktualizátoru hraje intonace, a právě ta může v některých případech pomoci ke správné interpretaci věty. Ve většině případů lze interpretaci odvodit na základě kontextu nebo dané situace, jelikož není běžné, aby se aktualizátor nacházel mimo daný kontext. Podle RAE toto tvrzení platí pouze u aktualizátoru *también* (RAE, str. 2991), avšak u jiných aktualizátorů je toto tvrzení neplatné. Aktualizátor je nutné určit pomocí jeho pozice a sémantických vlastností, přičemž jedna pozice může být interpretována různými způsoby.

3.1.1.1. Aktualizátory z pohledu sémantiky

Podle typu vztahu, který mezi sebou mají aktualizátor a zasažený výraz, rozděluje RAE tyto skupiny (RAE, str. 2992):

1. zahrnující (*de inclusión*): *también, tampoco, incluso, inclusive, ni siquiera, hasta, todavía, aun, aún*
2. vylučovací (*de exclusión*): *solo, tan solo, solamente, únicamente, exclusivamente, no más, nada más*
3. vysvětlovací (*de particularización, especificación o precisión*): *precisamente, particularmente, concretamente, en concreto, sobre todo, en particular, en especial, justamente, mismamente*
4. aproximativní (*de aproximación*): *casi, prácticamente, apenas*
5. skalární (*escalares*): *al menos, como mucho, por lo menos, a lo sumo*

3.1.1.2. Zahrnující aktualizátory

Mezi zahrnující aktualizátory RAE řadí výrazy *también* a *inclusive*, přičemž *inclusive* je považováno za aktualizátor pouze v určitých interpretacích. Jelikož jsou tyto aktualizátory charakterizovány tím, že připojují explicitně či implicitně vyjádřený výraz k určité skupině stejných vlastností, jsou nazývány jako aditivní (*aditivos*). Aktualizátor *además* sdílí jen některé vlastnosti těchto aktualizátorů. Informace, která je připojena do textu, bývá často vyjádřena na základě slučovacího vztahu nebo pomocí yuxtapozice, jak můžeme vidět na příkladu (43) a (44) (RAE, str. 3007).

(43) El marido era tímido, **también** muy jovencito (Aldecoa, J., Mujeres)

(44) [...] un proceso más justo para el niño y **también** para los padres (Tiempo [Col.] 10/4/1997)

Stejnou vlastnost jako adverbia **sí** a **no** mají i adverbia **también** a **tampoco**, která dovolují elizi slovesa. Odlišují se ve svém významu, poněvadž **también** je chápáno ve smyslu **sí** a naopak **tampoco** ve smyslu **no**. V příkladu (45) vidíme, že adverbium **también** připojuje stejnou informaci, která je obsažena v první větě, tudíž adverbium **también** nahradilo ve druhé větě sloveso. Ačkoliv mají odlišný význam, spojují dvě věty se stejnou polaritou. Příklad (46) znázorňuje nesprávné použití právě adverbia **tampoco**. **Tampoco** nesoucí záporný význam nelze použít v souvětí, kdy alespoň jedna z vět je kladná.

(45) El taxista está desesperado y yo **también**.

(46) *Ana lo sabía, pero yo **tampoco**.

Mezi aditivní aktualizátory jsou v této publikaci zahrnuty i **aun**, **incluso**, **hasta**, **ni siquiera**, které se však u jiných autorů řadí spíše k aktualizátorům skalárním. Tyto aktualizátory v sobě zahrnují jak skalaritu, tak aditivnost. Dle našeho názoru je toto důvodem, proč je autoři řadí spíše mezi typ aditivní (zahrnující). Ve zmíněné publikaci není specifikován rozdíl mezi aditivností a skalaritou, z posloupnosti výkladu se ale dá usuzovat na to, že autoři pravděpodobně vnímají tyto koncepty jako úza související.

Podle některých autorů se jedná o aktualizátory, které nevytvářejí presupozici, jelikož jsou umístěny na jednom z konců škály nebo hierarchie, která je implicitně vytvářena určitými znalostmi. Není podstatné, zda jsou přítomny i další prvky škály (RAE, str. 3008). Jejich použití je časté ve výčtech, replikách, komentářích či v konstrukcích jim podobných, což slouží k vytvoření diskurzivních kontextů, ve kterých jsou vyjádřena očekávání. Jak je možné vidět v příkladu (47), je zasažený výraz *la perversidad* představen jako relevantnější, jelikož je zdůrazněn pomocí aktualizátoru **incluso**.

(47) La propaganda y sus trompetas proclamaron que ese final demostraba el error, e **incluso** la perversidad, del comunismo. (Sampedro, Mongoles.)

Za předpokladu, že jednotlivé prvky škály nejsou vyjádřeny, bývají často zahrnuty v kvantifikačních výrazech, jako jsou *todos*, *muchos* atd. V tomto případě se od aktualizátoru, který vyzdvihuje zasažený výraz, očekává neočekávané, viz příklad (48):

- (48) Pocos momentos después salían todos, ***incluso*** el perro de las Porreñas
(Galdón, Fontana)

Rovněž může nastat situace, kdy text nebude obsahovat žádnou referenci k dotyčné skupině. V tomto případě se bude taktéž jednat o skalární vztah, nicméně zasažený výraz neoznačuje děj či skutečnost, jak je uvedeno v příkladu (49):

- (49) Como se trata de una Cruzada Civilista en la que participa ***incluso*** la jerarquía eclesiástica, la embajada norteamericana cree poder actuar desembozadamente
(Soler, R., Panamá)

Již zmíněná adverbia, tedy aktualizátory, jsou v některých případech součástí slovesného syntagmatu (př. ...*dejó incluso de visitar...*), v jiných případech se připojují k syntaktickým skupinám ve funkci vsuvky, jak můžeme vidět v následujícím příkladu (50). Zde je aktualizátor ***incluso*** anteponován vzhledem k zasaženému výrazu *lo inimaginable* a zároveň je vztah mezi aktualizátorem a výrazem *lo que nunca ocurrió* vyjádřen yuxtapozicí.

- (50) Seguramente había que [...] recordar, imaginar, acaso suplir, lo que nunca ocurrió, ***incluso*** lo inimaginable (Fuentes, Laura, Díaz)

Jedním z dalších skalárních aktualizátorů je adverbium ***inclusive***, které s aktualizátorem ***incluso*** sdílí pouze vlastnost skalarity, jak znázorňuje příklad (51). Podle RAE ho není možné považovat za skalární aktualizátor v případě, kdy vyjadřuje situaci, kdy se jeden nebo více prvků nemohou navzájem vylučovat (RAE, str. 3009). Tato konstrukce je často používána ve výčtech, viz příklad (52).

- (51) Mientras los germanos, ***inclusive*** en sus épocas de mayor extravío, no han cesado de sentirse europeos, en los inglese es manifiesta la voluntad de ruptura (Par, Arco).
- (52) A partir de ese día, y hasta el 5 de mayo ***inclusive***, el horario de visitas se extenderá hasta las 23 los días de semana (Nueva Provincia 13/4/1997).

Taktéž se můžeme setkat s podobou aktualizátoru *inclusive* v množném čísle, a to *inclusives*. Ačkoliv je podle RAE považována za nesprávnou, je používána v lidové mluvě některých španělsky mluvících států, jak podotýkají sami autoři.

Záporné formy aktualizátorů *incluso* a *aun* představují adverbia *ni siquiera* a *ni aun*, které však nemusí být vždy aktualizátorem, ale mohou zastávat funkci adverbiálních ustálených spojení.

Jelikož adverbium *ni siquiera* je samo o sobě schopné vyjádřit zápor, nebylo by správné používat aktualizátor *incluso* v záporných větách. Zároveň adverbium *ni siquiera* v sobě nese skalární význam, tak jako je tomu u aktualizátoru *incluso*.

Podle RAE mohu být výrazy *algo*, *alguien*, *también* a jiné umístěny i v záporné větě, ve které pozmění svůj význam. Změna významu je také jedna z vlastností aktualizátoru *incluso* (RAE, str. 3009). Na příkladech (53) a (54) vidíme, že významy těchto vět jsou odlišné, zatímco u příkladu (54) a (55) jsou věty významově totožné. V příkladu (53) stojí *incluso* anteponováno před zápor *no*. Na základě tohoto postavení přináší jiný význam než výraz *ni siquiera*. Pokud se však postavení změní tak, že anteponovaný bude zápor *no*, bude nyní význam s *ni siquiera* identický. Z toho vyplývá, že si použití aktualizátoru *ni siquiera* a použití konstrukce *no + incluso* odpovídá, přičemž nezáleží na tom, zda se záporka (*ni*, *no*) a adverbium (*siquiera*, *incluso*) nacházejí přímo vedle sebe či nikoliv. Rozdíl mezi výrazy *ni siquiera* a *ni incluso* je pouze na úrovni stylistiky, jak je znázorněno v příkladu (56). Zde by bylo možné *ni incluso* nahradit aktualizátorem *ni siquiera*, aniž by došlo ke změně významu.

(53) **Incluso** no descartaba hacer una película.

(54) **Ni siquiera** descartaba hacer una película.

(55) No descartaba **incluso** hacer una película cuyo argumento fuera a la gira de Los Nuevos Ídolos por España (Landro, Guitarrista)

(56) Nunca lo dudó, **ni incluso** cuando recién llegado el cura a Santa Inés se desconocían sus antecedentes (Ayerra, Lucha)

Adverbiální ustálené spojení *ni siquiera*, jak již bylo zmíněno je používáno v záporných větách. RAE ve své Gramatice tvrdí, že pokud je aktualizátor *siquiera* postponován vzhledem ke slovesu a je použit ve významu "*incluso*", musí být ve shodě se záporem, který předchází slovesu, viz příklad (57). Adverbium tudíž musí podléhat vyjádřenému záporu, což je důvod, proč nemůže být použito ve vsuvkách, viz příklad (59). Výraz *ni* tomuto aktualizátoru přidává

důraz. V případě, kdy aktualizátor *ni siquiera* stojí před slovesem, je použití záporu vyloučeno, poněvadž samotný aktualizátor již nese záporný význam, jak je znázorněno v příkladu (59). Sporadicky se v textech objevuje kombinace dvou aktualizátorů, a to v podobě *incluso ni siquiera*, viz příklad (60).

(57) No llamó (*ni*) *siquiera* una vez.

(58) *Ni siquiera* una vez llamó.

(59) No estaba dispuesto a dejarle el auto, { **siquiera* ~ *ni siquiera* } dinero para comer.

(60) A esa temperatura la superficie del Sol no puede ser ni sólida ni líquida, solo puede estar en forma gaseosa; *incluso ni siquiera* pueden existir moléculas, sino solo átomos individuales (Maza, Astronomía)

Bylo také zjištěno, že použití výrazu *siquiera* v záporných či nereálných kontextech neodpovídá významu aktualizátoru *incluso*, ale výrazu *al menos*. Typicky se jedná o konstrukce, které jsou uvedeny v příkladu (61).

(61) ¿Acaso los conocía *siquiera*? (Arguedas, Raza)

Dalším reprezentantem zahrnujících aktualizátorů je výraz *hasta*. Toto adverbium může zastávat jak funkci aktualizátoru, tak funkci předložky. Rozdíl mezi těmito funkcemi spočívá v tom, že adverbium *hasta* ve funkci aktualizátoru nevyžaduje použití osobních zájmen v nepřímém pádu (*caso oblicuo*) na rozdíl od významu předložky, jak je znázorněno v příkladech (62) a (63). V příkladu (62) vidíme použití adverbia *hasta* ve funkci aktualizátoru, v porovnání s příkladem (63), kdy je *hasta* užito ve funkci předložky. *Hasta* nese stejný význam jako aktualizátor *incluso*, tudíž mohou být tyto výrazy zaměněny, aniž by se změnil význam výpovědi. Jediné, co může tuto zaměnitelnost vyloučit, jsou rytmické či metrické důvody. Co se týká frekvence užití, je *incluso* tím méně používaným.

(62) Porque *hasta yo* puedo hacer chiquilladas (Rivarola, Yvypóra)

(63) Las causas no me las dijeron, nunca llegaron *hasta mí* (Alberti, Arboleda)

RAE poukazuje na to, že adverbium *todavía* může taktéž zastávat funkci skalárního aktualizátoru, jak je uvedeno v příkladu (64) (RAE, str. 3011). Jeho použití je stále více rozšiřováno ve všech španělsky mluvících zemích. Nicméně prvotním významem, který toto

adverbium nese, je použití ve funkci fázového adverbia, z čehož vyplývá, že se určitým způsobem shoduje s vidovou opisnou vazbou (*perífrasis aspectual*) seguir + gerundium.

(64) ¡Y **todavía** te atreves a decir que no te gusta la filosofía! -resopló (Somoza, Caverna).

Podle RAE může být výraz **todavía** použit ve funkci aktualizátoru také v andské španělštině, což dokazuje, že byl přesunut sufix –raq z kečuánštiny a sufix –raku z aimarštiny. Význam aktualizátoru **todavía** se mění v závislosti na zemi či oblasti, ve které byl použit. Například v andské španělštině aktualizátor **todavía** může vyjadřovat výlučnost či prioritu. V příkladu (65) je znázorněna situace, kdy zazvoní telefon, přičemž je zde více osob, které by tento telefon mohli zvednout. Nicméně jedna z osob naléhá, aby to byla právě ona, která daný telefon zvedne. Příklad (66) ilustruje situaci, která je interpretovatelná dvěma způsoby. V běžné španělštině by význam této věty byl: *sigue siendo su casa*, na rozdíl od andské španělštiny, kdy tato věta nabývá významu: *Esta también es su casa*.

(65) Yo contestaré **todavía**.

(66) **Todavía** es su casa.

3.1.2. José Portolés Lázaro

Poté, co jsme si představili španělské aktualizátory z pohledu Španělské královské akademie, se nyní podíváme na tyto aktualizátory z optiky Portolése, španělského lingvisty a profesora španělského jazyka.

Portolés nahlíží na aktualizátoru z hlediska pragmatiky informační a z hlediska sémantického sémantické škály, přičemž vychází ze dvou základních zdrojů -Horna (1976) a van der Auwera (1997). Ukazuje, že určité operátory (pro nás aktualizátory) spouštějí presupozice skalarity. Skalarita však může být interpretována jak substitučně (*escala sustitutivas*), tak aditivně (*escalas aditivas*). V této souvislosti uvádí celou řadu příkladů operátorů a ukazuje jejich aditivně-skalární interpretaci.

3.1.2.1. Aditivní a substituční škály (escalas aditivas y sustitutivas)

Rozdíl mezi těmito škálami spočívá v odlišném pojetí nejvyšší skalární hodnoty. Pokud se jedná o substituční škály, nahrazuje zde nejvyšší skalární hodnota tu nižší a opačně. Jinak je tomu u aditivní škály, kde nejvyšší skalární hodnota spočívá v součtu elementů hodnoty nižší. Odlišnost mezi těmito škálami znázorníme na jednotlivých příkladech.

Příklad (67) je uveden v kontextu, kdy má Beatriz přinést na večírek dvě lahve sektu. V tomto případě by se jednalo o substitutivní škálu. Abychom dosáhli aditivního účinku, museli bychom předpokládat, že má Beatriz kromě lahví sektu přinést také krabičku marcipánu. V tomto případě by se jednalo o pragmatickou aditivní škálu, jak je uvedeno pod příkladem (67).

(67) *Sólo* dos botellas de cava

FUERZA +

Dos botellas de cava + una caja de mazapanes-

Dos botellas de cava-

V tomto případě by se aditivní škála dala interpretovat jako +> '*Además* de las dos botellas, una caja de mazapanes'.

Stejná situace nastává v příkladu (68). Z hlediska substitutivní škály by mohl být tento příklad interpretován jako <feo/HORROROSO>, kdy *feo* představuje na nižší pozici, než je výraz *horroroso*. Aditivní škálu lze vidět pro příkladem (68).

(68) Este Jersey *sólo* es feo.

FUERZA +

Feo + caro-

Feo-

Podle Portolése je možné příklad *El Jersey sólo es feo* interpretovat jako +> 'No es *también* caro', což nám opět potvrzuje, že nižší hodnota aditivní škály se shoduje s hodnotou vyšší.

Z výše uvedených příkladů vyplývá, že pragmatické aditivní škály jsou interpretovatelné jako aditivní jen v případě, kdy je znám určitý kontext.

V příkladu (69) lze za aditivní škálu považovat následující, z čehož vyplývá interpretace 'No tiene dinero para comprarse otra cosa *además* de un coche'.

(69) — ¿Tiene mucho dinero?

— *Sólo* tiene dinero para comprarse un coche.

FUERZA +

Dinero para comprarse un coche + para comprarse un piso-

Dinero para comprarse un coche-

Příklady (70), (71), (72) představují aditivní škály s pragmatickým základem.

(70) Sólo ha aprobado el nivel intermedio de inglés +> 'No ha aprobado, *además*, las matemáticas'

(71) Sólo es juez de paz +> 'No es, *además*, alcalde'

(72) En alemán sólo sabe saludar +> 'No sabe, *además*, despedirse'

Výše zmíněnými příklady dochází Portolés k závěru, že existují na jedné straně pragmatické škály aditivní a na druhé straně substitutivní a sémantické substitutivní škály. Nicméně na základě analýzy rozdílných významů aktualizátorů *hasta* a *incluso* předkládá i další variantu. Rozdíl mezi těmito dvěma aktualizátory spočívá v tom, že *incluso* dovoluje proces reformulace členu na nižším stupni škály, což u aktualizátoru *hasta* není možné, jak ukazují následující příklady (73) a (74).

(73) Los datos del paro son malos, *incluso* muy malo. (*El País* (España), 9/11/2001, p.85)

(74) *Los datos del paro son malos, *hasta* muy malos.

Podle Portolése je proces reformulace příznačný v ústních projevech, kdy mluvčí usoudí, že použitá formulace nebyla adekvátní vzhledem k dané skutečnosti, a proto se rozhodne tuto formulaci tzv. přeformulovat (Portolés 2004, str. 40). Pokud mluvčí neprovede reformulaci, není příjemce schopen všimnout si, zda byl vyřčený argument dostatečně silný či nikoliv. *LOS DATOS SON MUY MALOS* představuje vyšší hodnotu v porovnání s nižší hodnotou *los datos son malos*.

Aktualizátor *hasta* je možné použít jen v případě, kdy je sémantická škála interpretována jako aditivní, jak znázorňují následující příklady (75) a (76).

(75) Estos últimos años ha habido datos del paro malos y hasta muy malos algunas veces.

(76) Estos últimos años ha habido bastantes parados y hasta muchos algunos años.

V tomto případě by aditivní škála vypadala takto:

FUERZA +

algunos años malos + ALGUNOS AÑOS MUY MALOS-

algunos años malos-

Portolés považuje za pravděpodobné, že aktualizátor *hasta* není schopen nahradit nižší hodnotu, jelikož mu to neumožňuje jeho původ. Jak tvrdí lingvisté Salvá a Morera, předložka *hasta* vytyčuje limity místa (77), času (78), činnosti (79) a míry (80) (apud Portolés Lázaro, str. 144).

(77) Viajó hasta Jerusalén. (Salvá)

(78) Estuvo esperando hasta las tres. (Salvá)

(79) No herederá hasta que su tío muera. (Salvá)

(80) He contado hasta cincuenta. (Morera)

Podle Portolése příklady (81) a (82) dokazují, že v některých případech v sobě aktualizátor *hasta* nese zbytek významu předložky, přesněji se nachází se vzájemném vztahu '*desde...hasta*' (apud Portolés Lázaro, str. 144). Tato dvojice předložek, kdy *desde* představuje začátek a *hasta* jeho konec, je úzce spojena. Z tohoto důvodu je komplikované použití aktualizátoru *hasta* ve škálách, ve kterých je nahrazována nižší hodnota škály. Tudíž je možné tento aktualizátor použít ve škálách, ve kterých nedochází k substituci. V příkladu (83) se nejedná o substituci, nýbrž o aditivní škálu. Na rozdíl od aktualizátoru *hasta*, může být *incluso* použito jak v sémantických škálách, tak v pragmatických substitutivních a aditivních škálách.

(81) Investiga hasta los más mínimos detalles.

(82) Investiga hasta ocho horas al día.

(83) Apartamentos, hoteles y restaurantes, lujosos o modestos, o hasta la misma, todo son escenarios válidos para no perderse el mayor espectáculo jamás habido en Hong Kong desde que el capitán Charles Elliot plantara la bandera británica en 1841. (*El País* (España), 30/6/1997. CREA)

3.1.3. Rafael García Pérez

Rafael García Pérez, na rozdíl od předcházejících lingvistů, pojednává o aktualizátorech z diachronního hlediska. Aditivními aktualizátory (*adverbios de foco de inclusión*) rozumí prvky, které se nacházejí v ohniskové části a dochází zde k aditivnosti, to je k přidání informace. Již jsme se zmínili o tom, že RAE uvažuje o skalární hodnotě určitých aktualizátorů. Na základě tohoto tvrzení García Pérez rozlišuje dvě velké skupiny aktualizátorů: skalární (*escalares*) a aktualizátory nevyjadřující skalaritu (*no escalares*). Toto rozdělení považuje za důležité z hlediska diachronního. Tvrdí, že společným znakem členů každé skupiny je schopnost vytvářet vztahy opozice s jinými adverbii. V důsledku toho považuje za patřičné rozlišit v rámci každé skupiny dvě podskupiny, a to kladné (*afirmativos*) a záporné (*negativos*).

3.1.3.1. Kladné aditivní aktualizátory se skalární hodnotou

AUN

Aktualizátor *aun* je považován za nejstaršího člena této skupiny, jelikož první doklady o jeho použití ve funkci aktualizátoru pocházejí z 12. st. Původně latinské slovo ADHUC se dříve používalo ve významu místa ('*hasta aquí*'), času ('*hasta ahora*') a aditivnosti (Pérez, str. 23). Dříve se *aun* používalo v doprovodu se spojkou *y*, což mezi nimi vytvořilo určitý stupeň závislosti. Jeho pozice je dána před ohniskovou částí, kterou mohou zastupovat jak nominální a předložkové syntagma, tak od 13. st. také věta. Na rozdíl od dnešní španělštiny bylo v dřívějším stádiu jazyka možné, aby *aun* ve funkci aditivního aktualizátoru připouštělo podmět tvořený z vlastních či obecných jmen. Nicméně od období zlatého věku použití tohoto aktualizátoru upadá.

SIQUIERA

Siquiera, které se objevuje o něco později, a to ve 13. st., bylo vždy považováno za skalární. Nicméně v korpusu nejsou podle Péreze doklady o jeho vývoji, a proto je tato interpretace usuzována na základě gramaticko-lexikálních procesů (García Pérez, str. 25). Od disjunktivního významu (*siquiera...siquiera*) je odvozen volní význam, jenž existuje na základě slovesa *querer*. Stejně tak jako *aun*, i *siquiera* stojí před ohniskem, které je tvořeno nominálním nebo předložkovým syntagmatem. V určitých kontextech je možné, aby se tento aktualizátor nacházel ve významu přípustky.

HASTA

Názory na vznik aditivního aktualizátoru *hasta* se liší v závislosti na jednotlivých autorech. Pérez zmiňuje, že *hasta* se vyvinulo z homonymní předložky. Morera (1999) zas uvažuje o tom, že aditivní význam aktualizátoru *hasta* se zdědil z arabštiny, ve které se v tomto významu používal již dávno (apud García Pérez, 2013). Martínez (1992) tvrdí, že arabské *hatta* bylo do španělštiny převzato jako předložka, přičemž se až později stalo zdůrazňujícím prvkem ve větě (apud García Pérez, 2013). Z počátku se jednalo o aktualizátor, avšak ne o aditivní, ale skalární, jak uvádí Morera (1999), což dokazují texty z 11.st. (apud García Pérez, 2013). Podle García Péreze byl aditivní význam až výsledkem vývoje z původního místního a časového významu (2013, str. 27). Nejspíše vlivem arabštiny se začal ztrácet první člen, který vycházel ze vzájemného vztahu, kdy *desde* označovalo dolní hranici a *hasta* hranici horní. Potřebu mluvčích vyjádřit koncový bod zastoupil právě aktualizátor *hasta*, jelikož jeho význam kolísal mezi vyjádřením limitu zahrnujícího (*incluyente*) a vylučujícího (*excluyente*). Podle García Péreze z toho vyplývá, že se jedná o aditivní aktualizátor se skalární hodnotou v případě, že se zasažené výrazy nachází v krajní pozici vůči ostatním implicitním a explicitním výrazům.

Jak jsme si již zmínili, ve 13. st. nevznikl přímo aktualizátor *hasta*, nicméně na základě dochovaných textů je podle García Péreze možné interpretovat *hasta* jako nositele zahrnujícího limitu a zároveň zde lze usoudit skalární vztah vůči ostatním prvkům (2013, str. 28). Zatímco ve 14. st. nelze o *hasta* stále uvažovat jako o aditivním aktualizátoru, jelikož se zde vyskytuje spíše dvojnásobnost, v 15. st. získává svou plnohodnotnou funkci. Zmiňuje také možnou kombinaci *hasta* a adverbium *aun*, která se používá i dnes, nicméně se již jedná o archaismus.

INCLUSO

Incluso, knižní slovo latinského původu, které se objevilo ve španělštině ve 14. st., bylo považováno za nepravidelné participium slovesa *incluir*, ale také za synonymum participia *includo*. Za adjektivum bylo považované nejspíše od 15. st., ale ve slovnících se tato funkce objevuje až v roce 1869. Z počátku se rod a číslo shodovalo s podstatným jménem, avšak jeho adverbialní použití postupem času tuto schopnost ztrácí. Tato změna v užití je výsledkem gramatikalizace. V 16. st. se **incluso** stalo nezávislým prvkem stojícím před ohniskem a představujícím hraniční formu. Důkazy o pozici aktualizátoru za ohniskem pocházejí až z 19. st. García Pérez zmiňuje, že od 18. st. je **incluso** považováno za spojovací prvek (*conector*), který umožňuje uspořádat informaci na argumentativní škále (2013, str. 31).

Varianta **inclusive** byla, jak podotýká Corominas, vytvořena analogicky po vzoru latinských adverbíí zakončených na -e (apud García Pérez, 2013). Pokud se objevovalo v kombinaci s předložkou **hasta**, jeho význam byl takový, že zahrnoval poslední jmenovaný člen. Jelikož se jednalo o latinský výraz, je zřejmé, že první příklady ze 14. st. spadají do oblasti právní španělštiny. Později se **inclusive** začalo používat i běžné španělštině a v 16. st. se používalo i ve vědeckých a historiografických dílech. Ve 20. st. přešlo zásluhou literatury jeho použití také do tisku a i dnes žurnalisté tento aktualizátor běžně používají.

Varianta **inclusivamente** se poprvé objevila v roce 1416, rozšiřovala se až do konce 19. st., nicméně na počátku 20. st. je podle García Péreze považováno za zmizelé.

Jelikož bylo **incluso** velmi rozšířeno v běžné španělštině, získalo funkci aditivního aktualizátoru dříve než **inclusive**, a právě to může být důvod, proč je užití aktualizátoru **incluso** rozšířenější.

3.1.3.2. Záporné aditivní aktualizátory se skalární hodnotou

Podle García Péreze se jedná o skupinu aktualizátorů, které se vyznačují právě opačným chováním než výše uvedené aktualizátory. Prvním aktualizátorem, který prošel vývojem právě k takovému chování, je **aun**. Již ve 13. st. se **aun** objevovalo v záporných větách, což způsobilo to, že docházelo k nepatrným změnám. V těchto případech **aun** označovalo připojení prvku, který se nacházel na vyšší úrovni škály. Často docházelo ke kombinaci se spojkou **ni**, což pozměnilo význam a rozšířilo hodnotu záporného aditivního aktualizátoru. Podle García Péreze je možné, že důvod této proměny pochází již ze 13. st., kdy došlo k redukci korelace

ni...ni. Než se *ni* mohlo stát aditivním aktualizátorem, muselo projít dlouhým procesem, ve kterém se postupně rozšiřovalo do jazyka. Pomohlo tomu také spojení s adverbii *siquiera* a *aun*. Především od 18. st. bylo používání kombinací *ni aun*, *ni siquiera* evidentní. *Ni aun* představuje zesílenou strukturu, ze které se později stává nová lexikální jednotka, která je tzv. protipólem k *aun*.

Zásadně podstatnější bylo vytvoření nové lexikální jednotky *ni siquiera*. První doklady o záporném adverbii *siquiera* pochází z 15. st., kdy se tento aktualizátor nacházel v kombinaci s adverbii *no*, se kterým si vytvořil velmi úzký vztah. Na základě této kombinace *siquiera* prochází stejnou změnou jako aktualizátor *aun*. Nese význam hraniční formy, která se nachází před ohniskem. Až dodnes se dochovalo použití *siquiera* v kombinaci s adverbii *ni* nebo předložkou *sin*. *Siquiera*, stejně tak jako *aun*, není ve všech případech považováno za záporné slovo, tudíž je možné použití těchto aktualizátorů v kontextech, ve kterých označují zápornou, ale i kladnou větu. Varianta *ni tan siquiera* je považována za zesílenou variantu tohoto aktualizátoru a můžeme se s touto formou setkat i dnes. Zatímco *ni siquiera* se objevuje až v 18. st., *aun* pokračuje ve svém rozšiřování. Během 19. st. se frekvence obou aktualizátorů přibližuje a až ve 20. st. je tomu právě naopak. Podle García Péreze (2013) je totiž zaznamenán výrazný pokles kombinace *ni aun*.

3.1.3.3. Aditivní aktualizátory nevyjadřující skalaritu

Do této skupiny řadí García Pérez jen dva aktualizátory, a to *también* a *tampoco*. Tímto typem aktualizátorů se ve svém díle zabývá španělská lingvistka Espinosová (1989), pro kterou je utvoření adverbii *también* spojeno se změnou z QUAM na QUOMODO, z čehož vznikne TAM...QUOMODO a následně *tan...como*. Ve středověkých textech se objevuje korelace typu *tan bien...como que*. Tak jako u jiných skupin aktualizátorů, i zde se jeden z prvků korelace stává nezávislým, v tomto případě se jedná o počáteční prvek. Počáteční prvek korelace se vždy vyznačuje větší volností pohybu v rámci věty, a proto mohlo podle García Péreze dojít k postupnému oddělování se. První doklady o použití aktualizátoru *también* pocházejí ze 13. st., i když se zde zatím jedná o izolovanou formu. Zásadou své pohyblivosti ve větě je možná jeho pozice jak v blízkosti, tak ve větší vzdálenosti od ohniska. Jelikož ohnisko může představovat jak syntagma, tak věta, stal se z aktualizátoru *también* důležitý argumentační mechanismus.

Espinosa uvádí, že „vytvoření *tampoco* je spojeno s předchozí korelací *(a)tan poco como...tan poco y quanto poco....(a)tan poco*“ (apud García Pérez, 2013). O nezávislosti záporného **aktulizátoru *tan poco*** je možné uvažovat od 14. st., kdy se vytvořil tzv. systém opozice mezi aditivními aktualizátory, které nevyjadřují skalaritu. Stejně tak jako u předcházejících aktualizátorů, tak i u aktualizátoru ***tampoco*** je nutné použití záporného zájmena *no(n)*, pokud je tento aktualizátor v pozici za slovesem.

4. Aditivnost

Nejen čeští ale i španělští autoři se víceméně shodují na tom, jakou funkci zastávají aditivní aktualizátory. Jinými slovy podle nich tyto aktualizátory zahrnují či začleňují daný prvek do skupiny, která vykazuje podobné vlastnosti. Nicméně, co se týče detailnější klasifikace aktualizátorů v rámci této kategorie, zjišťujeme u námi konzultovaných autorů větší rozdíly. V níže uvedené tabulce č.1 si můžeme povšimnout, že se uvedené prameny neshodují v zařazení aktualizátorů, a to do skupin čistě aditivních a skalárních aktualizátorů. Každý z pramenů tuto vlastnost chápe odlišným způsobem.

Problematické se z hlediska skalarity jeví aktualizátory *aun*, *incluso*, *inclusive*, *hasta* a *ni siquiera*, jelikož je RAE v své publikaci řadí mezi čistě aditivní aktualizátory, nicméně zároveň zmiňuje, že podle jiných autorů mohou být začleněni mezi aktualizátory skalární.

RAE dále podotýká, že aktualizátor *inclusive* není možné považovat za skalární v případě, kdy vyjadřuje, že se jeden nebo více prvků nemohou vylučovat. Následně uvádí, že lze aktualizátor *todavía* v určitých kontextech považovat za skalární. Toto je podobné jako u češtiny, jeden aktualizátor může (dle kontextu) zastávat více funkcí, jinými slovy má více interpretací. García Pérez navíc rozlišuje, zda se jedná o aktualizátory kladné či záporné, za záporné považuje *tampoco*, *ni aun* a *ni siquiera*.

Tabulka č.2 představuje přehled českých aditivních aktualizátorů tak, jak je Štěpánková rozděluje ve své publikaci. Považujeme za zajímavé, že český aktualizátor *nejen*, (popřípadě *nejenom*) je řazen mezi aditivní aktualizátory, přičemž podle RAE je jeho španělský ekvivalent přidělen k aktualizátorům restriktivním.

V porovnání s českým jazykem je zastoupení španělských aktualizátorů, co se týká počtu, výrazně menší. Otázkou samozřejmě zůstává to, zda „menší“ počet nemůže být jen optický klam, který vznikl patrně na základě rozdílné klasifikace, jelikož i španělština má výrazy jako *especialmente particularmente*, *principalmente* apod, které ale řadí mezi prvky s vysvětlovací funkcí. Z tohoto důvodu považujeme za zajímavé, jakým způsobem bude tato odlišnost řešena v překladech z českého do španělského jazyka, zda bude aktualizátor nahrazen španělským ekvivalentem, jiným prostředkem nebo zda bude vynechán.

Tabulka č.1

		španělské aktualizátory podle jednotlivých autorů		
		RAE	Portolés	Pérez
aditivní aktualizátory	čistě aditivní	también		también
		tampoco		tampoco
		aún		
	skalární	al menos	además	aun
		a lo sumo	incluso	inclusivamente
		como mucho	hasta	inclusive
		Por lo menos	también	incluso
				hasta
				ni aun
				ni siquiera
				siquiera
	čistě aditivní / skalární	aun		
		inclusive		
		incluso		
		hasta		
		ni siquiera		
		todavía		

Tabulka č.2

	české aktualizátory			
	aktualizátory prostě zahrnovací	zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti	zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti	zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti
aditivní aktualizátory (Štěpánková)	také	dokonce	hlavně	například
	taky	docela	především	kupříkladu
	též	sám	zejména	třeba
	rovněž	samotný	obzvlášť	třebas
	taktéž	hned	obzvláště	dejme tomu
	nejen	rovnou	zvlášť	
	nejenom	přímo	zvláště	
	i		speciálně	
	ani		specielně	
	ni		jmenovitě	
			najmě	
			předně	
			v první řadě	
			primárně	
			většinou	
			povětšinou	
			převážně	

5. Analýza aditivních aktualizátorů

Druhá část naší diplomové práce bude zaměřena na analýzu již zmíněných aditivních aktualizátorů. Konkrétně se budeme zabývat tím, jakým způsobem jsou české aktualizátory (podle klasifikace Štěpánkové) „přeloženy“ do španělského jazyka. Jinými slovy, půjde nám zejména o to, jakým způsobem je v překladu z češtiny do španělštiny zohledněna sémantická informace, kterou přispívá přítomnost aktualizátoru ve výpovědi. Vzhledem k tomu, že směr analýzy vychází z českého jazyka, zachováme čtyři základní skupiny sémantického rozdělení aktualizátorů tak, jak jsou zmíněny v publikaci Štěpánkové.

Analýzu budeme provádět za pomoci Českého národního korpusu (ČNK). ČNK jakožto akademický projekt z roku 1994 při FF UK obsahuje značné množství jazykových dat, která jsou zpracovávána v elektronické podobě. Jeho součástí je i paralelní korpus Intercorp, na základě kterého získáme informace o výskytech námi zadávaných českých aktualizátorů jak v českém textu, tak v ručně zarovnaných překladech těchto textů do španělštiny. Abychom dosáhli přesnější analýzy, budeme do vzorku zahrnovat pouze texty, jejichž jazykem originálu je český jazyk. Na závěr naší analýzy provedeme grafické shrnutí.

Analýzu budeme provádět z hlediska roviny lexikální. Předmětem našeho zkoumání proto bude existence španělských ekvivalentů pro překlad českého lexikálního prvku (aktualizátoru). V případě jejich neexistence se zaměříme na to, zda jsou ve španělských textech tyto lexikální prvky nahrazeny jinými prostředky zachovávajícími sémantickou informaci, nebo zda byly vynechány bez pozměnění kontextu věty.

5.1. Aktualizátory prostě zahrnovací

Tato skupina aktualizátorů je v českém korpusu zastoupena vysokým počtem výskytů. Z tohoto důvodu budeme provádět analýzu na vzorku, který se skládá ze sta náhodně vybraných výskytů daných výrazů. Výjimkou je aktualizátor *taktéž*, který se v našem subkorpusu nevyskytuje.

5.1.1. TAKTÉŽ

Podle Štěpánkové výraz *taktéž* splňuje všechna kritéria proto, aby mohl plnit funkci aktualizátoru. Těmito kritérii jsou implikace skupiny, schopnost dosahu, zdůrazňovací funkce a kontextovost. Nicméně v původních textech našeho subkorpusu neexistuje žádný výskyt tohoto aktualizátoru.

5.1.2. TAKÉ

Jak jsme již zmínili výše, typickým reprezentantem skupiny prostě zahrnovacích aktualizátorů je výraz *také*. Společně s aktualizátory *taky*, *těž*, *rovněž* a *taktéž* nesou takový význam, kdy je zasažený výraz přidán do skupiny. Podle Štěpánkové však nemusí být tato skupina explicitně vyjádřena. Důležitou roli zde hraje kontext, popřípadě znalosti příjemce textu.

V korpusu nalezneme 1660 výskytů daného výrazu. V našem zúženém vzorku 100 náhodných výskytů nebyl tento výraz ve španělském textu vyjádřen žádnou lexikální jednotkou, tedy podobným aktualizátorem, ve 31 případech. U ostatních výskytů si můžeme všimnout široké škály lexikálních prostředků, které byly použity ve španělském překladu. Nejčastěji se zde objevuje španělský aktualizátor *también*, a to hned v 59 případech. *Además* bylo použito ve třech případech a po jednom výskytu se zde objevují výrazy *asimismo*, *sobre*, *aún*, *y*, *igualmente*, *mismo*. V příkladu (84a,b) byl použit český aktualizátor v záporné větě. Z tohoto důvodu je ve španělském překladu použita záporná varianta aktualizátoru *también*, a sice *tampoco*.

Ve více než polovině případů byl zachován slovosled a také dosah aktualizátoru v překladu byl shodný s originálem textu. V těch případech, kdy došlo ke změně pozice aktualizátoru, můžeme zaznamenat odlišné tendence obou jazyků. V naprosté většině totiž došlo k záměně pozice aktualizátoru a slovesa. Zatímco čeština se přiklání k umístění aktualizátoru za sloveso na pozici přechodu, tj. mezi přechod a réma, španělština preferuje opačné pořadí, tedy zvětšuje doménu dosahu, viz příklad (85a,b). U čtyř příkladů si můžeme povšimnout změny pozice aktualizátoru a podmětu, jak je znázorněno v příkladu (86a,b). Potvrzuje tím tendenci španělštiny umisťovat aktualizátor za zasažený prvek. Jeho dosah však zůstává stejný, jelikož španělský ekvivalent *también* taktéž klade důraz na podmět (Olga).

Odlíšné struktury se projevují při použití klitik. V češtině jsou klitika umístěna za prvním větným členem, naproti tomu ve španělštině se klitika váží vždy ke slovesu, jak je možné vidět na příkladu (87a,b).

- (84) a. Nikdy se mnou nehovořil o osobních věcech, **také** o ničem odtažitém nemluvíval, v jeho věcném světě nezbývalo místa pro úvahy, které by se příliš vzdálily od země.
- b. Nunca habló conmigo de cosas personales, **ni tampoco** solía hablar de cuestiones abstractas: en su mundo de la razón no había lugar para deliberaciones que se alejasen demasiado de la tierra.
- (85) a. Díky zásahu Parlamentu revize obsahuje **také** nové cíle v oblasti recyklace.
- b. Gracias a la intervención del Parlamento, el texto revisado **también** incluye nuevos objetivos en el ámbito del reciclado.
- (86) a. **Také** Olga se octla v proudu toho nezadržitelného sání a nepřemýšlejíc o ničem, jen naplněna úzkostnou zvědavostí, šla za ostatními.
- b. Olga **también** se vio mezclada en la corriente de esa imparable absorción y, sin pensar en nada, llena únicamente de angustiada curiosidad, fue con las demás.
- (87) a. Dědeček úplně zapomněl, že nám **také** měl vykládat, jak se do něho zamilovala ta hraběnka.
- b. El abuelo se olvidó completamente de que **también** nos tenía que contar cómo se había enamorado de él la condesa.

5.1.3. TAKY

Význam aktualizátoru **taky** je totožný s aktualizátorem **také**, nicméně je tato varianta používána spíše v mluveném projevu. V subkorpusu se s ním setkáme ve 1047 výskytech. Ve 38 ze 100 náhodně vybraných případů nebyl tento výraz nikterak vyjádřen. Obdobně jako u výše zmíněného aktualizátoru **také** je nejčastěji použit španělský ekvivalent **también**, konkrétně v 52 případech. Objevuje se zde i výraz **además**, avšak pouze u tří výskytů. Dále byly po jednom výskytu použity výrazy **y**, **incluso**, **así como** a **lo mismo**. Ve třech případech je použit záporný ekvivalent **tampoco**, viz příklad (88a,b).

Pouze ve 25 případech je zachována pozice aktualizátoru i jeho dosah. Ke změně slovosledu či změně dosahu došlo celkem u 37 výskytů. V příkladu (89a,b) vidíme odlišné umístění aktualizátoru a podstatného jména ve funkci podmětu. Rozdílné je u některých případů také použití klitik, viz příklad (90a,b). Příklad (91a,b) znázorňuje odlišné umístění aktualizátoru a slovesa v obou analyzovaných jazycích.

- (88) a. Kaple a oltáře **taky** neunesou, " nedala se Rozeta.
b. La capilla y el altar **tampoco** pueden llevarselos — señaló Rozeta.
- (89) a. Můj švára **taky**, ač mu do toho už nic nebylo, **taky** se cejtil pořadatelem zájezdu do ciziny.
b. **También** mi cuñado, aunque yo no tenía nada que ver con ello, **también** él se sentía responsable del viaje al extranjero.
- (90) a. A pak nás **taky** udivovali, jak s minimálníma prostředkama docilovali maximum.
b. **También** nos sorprendía que con los medios mínimos consiguiesen el máximo.
- (91) a. Ale božičku, vy máte **taky** slavného tatínka! " zvolala, " tatínka, kterej se vám proměnil v zrcadla.
b. ¡ Dios mío! ¡ Usted también tiene un padre famoso! - exclamó -. ¡ Un padre que se ha transformado en dos espejos!

5.1.4. NI

Výraz **ni** nalezneme v subkorpusu u 727 výskytů. Ve funkci aktualizátoru ho však nalezneme pouze ve čtyřech případech. U ostatních výskytů je tento výraz použit ve funkci zájmena.

Český aktualizátor nebyl u dvou výskytů nijak vyjádřen. U zbylých dvou příkladů byl nahrazen španělskou lexikální jednotkou **ni-ni**, viz příklad (92a,b) a (93a,b). Můžeme si zde však povšimnout, že španělský výraz **ni** je použit před oběma zasaženými výrazy, díky čemuž je vyjádřen záporný vztah ve větě.

- (92) a. Avšak nad jiné ten se pocítí blaženým v srdci, který zvítězí dary a tebe si odvede domů, neboť dosud nikdy jsem takého člověka nezřel ze všech mužů **ni** žen;[...]
b. Y dichosísimo en su corazón, más que otro alguno, quien consiga, descollando por la esplendidez de sus donaciones nupciales, llevarte a su casa como esposa.

Que nunca se ofreció a mis ojos mortal semejante, *ni* hombre *ni* mujer, y me he quedado atónito al contemplarte.

(93) a. ... nedej zahynouti nám *ni* budoucím ...

b. ...no nos dejes perecer *ni* a nosotros *ni* a nuestros descendientes ...

5.1.5. TĚŽ

Šmilauer zařazuje výraz *těž*, společně s *i*, *ani*, *také*, mezi částice, jež vznikly ze spojek slučovacích, tedy souřadících (apud Štěpánková, str. 19). Štěpánková dále poznamenává, že podle slovníků českého jazyka je *těž* považováno za příznakové z regionálního hlediska, jelikož je používáno převážně na území Moravy (Štěpánková, str. 70). Tento fakt se odráží i na frekvenci použití v subkorpusu, kde byl tento výraz, v porovnání s ostatními členy ze skupiny prostě zahrnujících aktualizátorů, nalezen pouze ve 141 výskytech.

Nicméně nejčastěji zvoleným ekvivalentem pro překlad do španělského jazyka, tak jako tomu bylo i u předcházejících reprezentantů této skupiny, je aktualizátor *también*, který se zde objevuje hned v 70 případech ze 100. Pouze po jednom výskytu se zde objevují ekvivalenty *además*, *al mismo*, *incluyendo* a *incluso*. Ve zbývajících případech nebyl český aktualizátor nijak vyjádřen. Co se týká pozice a dosahu aktualizátoru, zjistili jsme, že v polovině případů, kdy byla pro překlad použita lexikální jednotka, byly tyto hodnoty zachovány.

V druhé polovině případů si opět můžeme všimnout odlišné preference obou jazyků. Španělština ve většině případů upřednostňuje pozici aktualizátoru před slovesem. Tato skutečnost je znázorněna v příkladu (94a,b). Může to být však způsobeno i tím, že sloveso „být“ se v českém jazyce chová jako klitikon. V příkladu (95a,b) vidíme, že pozic aktualizátoru zůstala stejná, avšak dosah je zde odlišný. V českém textu má aktualizátor v dosahu jmenné syntagma, naproti tomu aktualizátor ve španělském překladu má ve svém dosahu vedlejší větu. Podobně je tomu i v příkladu (96a,b), kdy aktualizátor v textu originálu má v dosahu nominální syntagma ve třetím pádu, kdežto v překladu se aktualizátor váže ke slovesu, tedy k přísudku.

Změna pozice aktualizátoru je také způsobena odlišnou strukturou zkoumaných jazyků. Pokud je ve španělštině použit složený přísudek, přísudek jmenný nebo opisné vazby, ostatní prvky jako zájmena nebo aktualizátory stojí vždy před nebo za slovesem. Naopak česká gramatika umožňuje vložení prvků mezi slovesa. Tento fakt dokazuje příklad (97a,b), kdy

v českém textu je pozice aktualizátoru uprostřed jmenného přísudku. V některých případech může dojít k rozdílnému postavení aktualizátoru vzhledem k podmětu, viz příklad (98a,b).

- (94) a. Ano, docela správně, a jsou **též** případy, kdy matka své dítě zabije.
b. Sí, esto es completamente cierto, e **incluso** hay casos en los que la madre mata a su hijo.
- (95) a. Všimla jsem si **též** jeho řeznické ruky, jako by mu někdo odkousl celý palec a zase to zranění mu lékaři sešili a vyhojili.
b. Me fijé **también** en que tenía una mano de carnicero, como si alguien le hubiera mordido todo el pulgar y como si luego los médicos le hubieran cosido y curado su herida.
- (96) a. Návrh Komise **též** členským státům umožňuje stanovit maximální výši tohoto příspěvku.
b. La propuesta de la Comisión **también** permite a los Estados miembros establecer niveles máximos para esas prestaciones.
- (97) a. Otázku je **též** možno formulovat takto:
b. La pregunta puede formularse **también** del siguiente modo:
- (98) a. **Též** student se snažil nést velkého básníka, protože věděl, že se taková příležitost naskytne jen jednou za život.
b. El estudiante **también** intentaba llevar al gran poeta, porque sabía que una oportunidad como aquella no aparecía más que una vez en la vida.

5.1.6. ROVNĚŽ

Dle SSJČ se jedná o zastarávající výraz (SSJČ V, str.82). I zde můžeme vidět sémantický vztah synonymie, a to mezi aktualizátory **rovněž** a **také**.

V subkorpusu tento výraz nalezneme ve 265 výskytech, přičemž u poloviny případů je pro překlad použit španělský ekvivalent **también**. V devíti případech se setkáme se zápornou variantou tohoto ekvivalentu, kterým je již zmiňované **tampoco**. Vidíme zde širokou škálu výrazů, které nahrazují český aktualizátor. **Asimismo** bylo použito v pěti případech a u čtyř výskytů se setkáme s adverbium **igualmente**. Po jednom výskytu narazíme na lexikální jednotky **lo mismo, por lo tanto, a su vez, además, igual de**. U 25 výskytů nebyl český aktualizátor ve španělském textu nijak zohledněn.

Shodnou pozici aktualizátoru evidujeme u 34 případů, u zbylých výskytů došlo ke změně pozice či dosahu. Tak jako u předcházejících členů této skupiny se i zde setkáváme se španělskou tendencí, jež spočívá v umístění aktualizátoru před sloveso. Jedinou výjimku představuje příklad (99a,b). Nicméně u většiny případů je to způsobeno výše zmiňovanou odlišnou strukturou zkoumaných jazyků. Rozdíl, jak jsme již popisovali výše, spočívá v tom, že česká gramatika dovoluje umístit aktualizátor (či jiný prvek) za výraz „by“, který se zde chová jako klitikon, viz příklad (100a,b).

Příklad (101a,b) znázorňuje taktéž odlišné chování obou jazyků. Můžeme zde vidět, že předmět slovesa ve čtvrtém pádu stojí v českém textu před aktualizátorem. Nicméně ve španělském překladu je předmět umístěn před sloveso, dochází tedy ke změně pozice. Španělština nedovoluje umístění aktualizátoru mezi sloveso a zájmeno ve čtvrtém pádu.

V příkladu (102a,b) si můžeme všimnout, že český aktualizátor má ve svém dosahu sloveso, přičemž španělský ekvivalent uvozuje celé následující souvětí a jako konektor je graficky oddělen od jádra věty.

- (99) a. Urostlý muž vyšel z kabiny a **rovněž** zamířil k liftu.
b. Justo en ese momento, la luz roja de una de las cabinas se apagó, y el señor corpulento salió de ella y se dirigió **también** al ascensor.
- (100) a. Ostatně kdyby se konalo referendum o Lisabonské smlouvě v Česku, podle všeho by **rovněž** neprošla.
b. Además, si debiera realizarse un referéndum acerca del Tratado de Lisboa en la República Checa, todas las señales apuntan a que allí **tampoco** sería aprobado.
- (101) a. Nestačil ani posnídat (to **rovněž** považoval za špatné znamení, neboť si potrpěl na přesnou životosprávu) a spěchal do budovy lázní.
b. Ni siquiera tuvo tiempo de desayunar (**también** lo consideró un mal presagio, porque era partidario de llevar un tren de vida regular) y se dio prisa por llegar al edificio del balneario.
- (102) a. **Rovněž** se bude zabývat výzvami, se kterými se musejí některé členské státy vypořádat v oblasti důchodů a zdravotní i dlouhodobé péče a které jsou popsány v příložených přehledech o jednotlivých zemích.
b. **Asimismo**, dicho informe se ocupará de los desafíos que algunos Estados miembros deben abordar en el ámbito de las pensiones, la asistencia sanitaria y los cuidados a largo plazo.

5.1.7. NEJEN

Jak jsme již zmínili výše, aktualizátor *nejen* zahrnuje kromě zasaženého výrazu také další členy skupiny. Nicméně podle Štěpánkové „*potlačuje významnost zasaženého výrazu vzhledem k dalším členům implikované skupiny, srov. Přišel také tatínek. (kromě jiných) vs. Přišel nejen tatínek. (ale i někdo další)*“ (Štěpánková, str. 72). Štěpánková dále dodává, že obvykle je tento aktualizátor „*součástí stupňovacího spojivého výrazu typu nejen/nejenom (ale/nýbrž/ba) i, dokonce, také*“ (Štěpánková, str. 72). Dle subkorpusu jsme zjistili, že nejčastěji užívaným výrazem pro vyjádření stupňovacího vztahu je spojka *ale*, která může být v kombinaci s výrazy *i, dokonce a také*, ale také s lexikálními jednotkami *zejména, těž, navíc, možná*.

Na základě dat ze subkorpusu je zřejmé, že nejfrekventovaněji užívaným španělským lexikálním ekvivalentem aktualizátoru *nejen* je *no sólo*, které se zde objevuje v 72 případech, z toho u šesti případů se setkáme s variantou bez čárky *no solo*. Dalšími španělskými výrazy, které byly použity k překladu jsou *no solamente, entre otros, además de, también*. Ve 14 případech nebyl aktualizátor *nejen* nijak vyjádřen.

Ve španělštině se rovněž setkáme se stupňovacím vztahem, který je v subkorpusu nejčastěji vyjádřen spojením dvou španělských výrazů *no sólo-sino también*. Kromě *sino también* se v tomto vztahu používají také výrazy *sino (que) además, sino (que), sino que es también, sino (que) incluso, sino hasta que*. V subkorpusu nalezneme různorodé kombinace těchto prvků se španělským aktualizátorem.

Co se týká pozice a dosahu aktualizátoru, můžeme říci, že zde nedochází k výraznějším změnám. Dokazuje to fakt, že se ve 49 případech pozice a dosah aktualizátoru v obou analyzovaných jazycích shoduje. U 23 případů se setkáváme s odlišnými strukturami jednotlivých jazyků, kdy je v českém textu aktualizátor umístěn za slovesem, přičemž ve španělské překladu je tomu právě naopak, viz příklad (103a,b). Na příkladu (104a,b) si můžeme povšimnout odlišné struktury analyzovaných jazyků. Aktualizátor ve větě (104a) má ve svém dosahu vedlejší větu, zatímco ve španělském překladu (104b) se aktualizátor vztahuje k polovětné vazbě vyjádřené gerundiem, nicméně pozice se nemění. V příkladu (105a) vidíme aktualizátor v pozici za jmenným přísudkem, naproti tomu aktualizátor ve větě (105b) stojí uprostřed slovesa a jeho jmenné části.

- (103) a. Džez učaroval *nejen* evropským vinárnám a tančárnám.
 b. El jazz *no sólo* hechizó a los bares y las salas de baile de toda Europa.
- (104) a. Ve mně našel posluchače pozorného, za což se mi odměňoval *nejen* tím, že se ke mně nejčastěji obracel, ale občas mi dohazoval na znamení přízně lepší a výnosnější zaměstnání.
 b. en mí halló a uno atento, cosa que me recompensaba *no sólo* hablando conmigo con más frecuencia que con los demás, sino proporcionándome de vez en cuando trabajos mejores y más lucrativos como muestra de aprecio.
- (105) a. [...] byl odpovědný *nejen* za hesla na transparentech, ale i za skandování kolegů;
 b. [...] *no* era *sólo* el responsable de las consignas de las pancartas, sino también de las que gritaban sus compañeros;

5.1.8. NEJENOM

Výraz *nejenom* je ze sémantického hlediska totožný s výše zmíněným aktualizátorem *nejen*. Jeho charakteristika je tudíž obdobná.

Za shodné lze považovat i fakt, že nejčastěji používaným španělským ekvivalentem je výraz *sólo*, a to v 71 případech. Dále se zde vyskytují výrazy *y tampoco sólo, no es sólo (que), no solamente, y aún más, solo, no se trata sólo*. Funkci stupňovacího vztahu zajišťují výrazy *sino (que) también, sino (que), sino de, como cuando, sino (que) además, sino que incluso, sino (que) ni siquiera, sino porque, sino asimismo*. Na rozdíl od aktualizátoru *nejen* zaznamenáváme rozsáhlejší škálu výrazů a jejich možných kombinací. Nejpoužívanější kombinací je tak jako u *nejen* spojení výrazů *no sólo- sino también*. Ve 12 případech se v překladovém textu neseťkáme s žádnou lexikální jednotkou, která by vyjadřoval význam českého aktualizátoru.

Analýza dat ze subkorpusu dokazuje shodu pozice a dosahu ve 38 případech. V 16 případech zaznamenáváme absenci spojky *že* ve španělském textu. Je to způsobeno tím, že spojení *nejenom že* se v češtině objevuje vždy, když *nejenom* uvozuje větu. Ve španělštině spojka *že* v tomto případě vyžadována není. Pozorujeme zde tedy rozdílné chování obou jazyků, viz příklad (106a,b). V příkladu (107a,b) vidíme použití španělského ekvivalentu *no se trata sólo*, který je navíc doplněn o výraz *ya*, který taktéž plní zdůrazňující funkci. *Ya* často funguje ne jako adverbium časového určení, ale právě jako aktualizátor. V příkladu (108a,b) zůstávají

pozice i dosah aktualizátoru neměnné, nicméně je zde rozdíl v užití spojek, které aktualizátor doprovází. V českém textu vidíme souřadící spojku slučovací, zatímco ve španělském překladu je užitá souřadící spojka odporovací. Na příkladu (109a,b) opět vidíme tendenci španělštiny k umístění aktualizátoru před sloveso. Dále na tomto příkladu vidíme změnu týkající se slovnědruhové kategorie. V českém originale jsou do kontrastu *nejen-ale* postaveny jmenné fráze, zatímco ve španělštině slovesa.

- (106) a. Rozuměl jí a *nejenom* že nebyl s to se na ni zlobit, ale měl ji ještě raději.
b. Comprendía a Teresa y *no sólo* era incapaz de enfadarse con ella, sino que la quería aún más.
- (107) a. *Nejenom* že se lidé už nesnaží být hezcí, když jdou ven mezi jiné lidi, ale oni se ani nesnaží nebýt oškliví!
b. ¡ *Ya no se trata sólo* de que la gente no procure ser más guapa cuando sale, se trata de que ni siquiera intenta ser menos fea!
- (108) a. A *nejenom* zmizel, ale zmizel tak lehce, téměř přes jedinou noc, že se zdálo, že vlastně nikdy neexistoval.
b. Pero *no sólo* desapareció, *sino que* desapareció con tal facilidad, casi en una sola noche, que parecía como si en realidad nunca hubiera existido.
- (109) a. Očekávám proto, že zveřejněný dokument bude zahrnovat *nejenom* nové trendy, ale hlavně i vyhodnocení nových postupů a opatření včetně podpory zdravých způsobů dopravy, jako je cyklistika a pěší doprava.
b. Así, espero que el documento publicado *no sólo* incluya nuevas tendencias *sino que también* evalúe nuevos enfoques y medidas de apoyo a formas saludables de transporte, como por ejemplo, el ciclismo o el desplazamiento a pie.

5.1.9. ANI

V teoretické části této práce jsme již zmínili, že se jedná o aditivní aktualizátor, který vznikl ze spojek souřadících. Rovněž jsme již uvedli, že aktualizátor *ani* je součástí stupňovacího vztahu, a že spolu s výrazy *také* a *i* spadá podle Kopečného z hlediska modality do kategorie výrazů „slabší modifikace“.

Štěpánková uvádí, že pokud se výraz *ani* nachází uprostřed věty, je schopný zastávat dvě odlišné funkce. V příkladu (110) vidíme použití toho výrazu ve funkci ve funkci částice,

kteřá zdůrazňuje zasažený výraz, zatímco v příkladu (111) se jedná o funkci slučovací spojky. Za primární vlastnost právě těchto výrazů považuje Bauer funkci vytýkáci částice (apud Štěpánková, str. 16). V MČ 2 nalezneme tento výraz ve skupině hodnotících částic (apud Štěpánková, str. 19). Tato skupina je dále rozdělena na částice prostě zdůrazňovací a vytýkávě zdůrazňující. Jejich hlavní funkcí, jak vyplývá z pojmenování skupiny, je zdůraznění prvku ve větě. Nicméně mohou zastávat i funkci textových markátorů, které se podílejí na kohezi textu.

Štěpánková také poukazuje na fakt, že „v některých případech se zde také, podobně jako u *i*, projevuje významový odstín porušení očekávání, překročení krajní meze“ (Štěpánková, str. 73). Jinými slovy může být výraz **ani** použit v kombinaci s výrazy určujícími míru, čímž získá význam *žádný*. Příklad (112), jež je uveden ve SSČ, je dokladem toho, že význam výrazu nabývá nulové míry, jelikož spojení **ani slovo** představuje význam *nic* (apud Štěpánková, str. 73).

Z příkladů uvedených níže vyplývá, že **ani** je obdobou aktualizátoru *i*, a to ve větách, ve kterých je použit zápor. Z tohoto důvodu se v subkorpusu nejčastěji setkáme se španělským ekvivalentem *ni*, který je ve většině případů doprovázen zápornkou *no*, viz příklad (113a,b). U 25 případů je vyjádřen slučovací vztah záporných vět pomocí *ni-ni*, viz příklad (114a,b). V 15 případech bylo použito španělské *ni siquiera*, popřípadě (*no*) *siquiera*. V 15 případech nebyl český aktualizátor nijak vyjádřen. Po jednom výskytu se setkáme s výrazy *tampoco*, *ni aún cuando*, (*no*) *ninguna*, *ninguno*, *ningún*, *aun*.

Na základě dat získaných ze subkorpusu můžeme říci, že si pozice i dosah aktualizátoru v obou analyzovaných jazycích odpovídají v 59 případech ze 100. U některých případů se setkáme s změnou slovosledu, viz příklad (115a,b), kde si také můžeme povšimnout, že český aktualizátor je v překladu vyjádřen pouze jednou, a to výrazem *ni siquiera*. V druhé části věty není použit žádný španělský ekvivalent. U příkladu (116a,b) se opět setkáváme s tendencí španělštiny umisťovat aktualizátor před sloveso, zatímco v češtině je tomu naopak. U některých případů, tak jako ve (117a,b), je patrný slučovací vztah záporných vět vyjádřený pomocí **ani-ani**. C o se týká španělského překladu, jedná se také o záporné věty, přičemž je zde použit ekvivalent *ni* pouze jedenkrát.

(110) **Nekoupil ani** rohlíky.

(111) **Nekoupil ani** chleba **ani** rohlíky.

(112) **Nevěřím** mu **ani** slovo.

(113) a. **Nebylo** nic slyšet **ani** vidět.

- b. *No* se oía *ni* se veía nada.
- (114) a. *Neřekla* totiž *ani* ano *ani* ne.
 b. Y es que *no* dijo *ni* sí *ni* no.
- (115) a. Jako bych *ani* ... *ani* zvíře, *ani* kámen *nebyla*.
 b. ¡Como si *no fuera siquiera* ... un animal, o una piedra!
- (116) a. Od té chvíle jsem si nevěřil, že dovedu vzdorovat neustálému tlaku její vůle, a mimochodem řečeno, *nebyl* jsem si jist *ani* tím, že opravdu brzo neumřu.
 b. Desde aquel momento no sabía si sería capaz de resistir la continua presión a la que me sometían sus deseos y, dicho sea de paso, *ni siquiera* estaba seguro de que no estuviera a punto de morirme.
- (117) a. Ale Xavier tu neměl rezervován žádný pokoj a nemusil *ani* odkládat lyže *ani* se převlékat.
 b. Pero Xavier no tenía aquí ninguna habitación reservada y *no* debía guardar los eskuís *ni* cambiarse de indumentaria.

5.1.10. I

Obdobou již zmíněného aktualizátoru *ani* je výraz *i*. Na rozdíl od *ani*, je používán v kladných větách, nicméně charakteristika těchto dvou výrazů je shodná. Výraz *i* je rovněž aditivní aktualizátor, který vznikl ze spojek souřadících, a zároveň je mimo jiné schopný vyjádřit stupňovací vztah. Také v tomto případě je *i* schopné zastávat jak funkci částice, tak funkci slučovací spojky.

Analýzou subkorpusu jsme zjistili, že v překladu výrazně převažuje použití španělského ekvivalentu *también*, a to ve 34 případech. Druhým nejčastěji používaným ekvivalentem je výraz *incluso*. V devíti případech se setkáme s použitím aktualizátoru *hasta*. Po jednom případě se zde objevují výrazy *incluidos* a *tanto*, viz příklad (118a,b) a (119,b). Velmi časté je také úplné vynechání aktualizátoru ve španělském překladu, a to u 36 případů.

Za předpokladu, že byl český aktualizátor reflektován ve španělském textu, můžeme říci, že u většiny případů, tj. 39, zůstávají dosah i pozice aktualizátoru shodné. Pokud došlo ke změně v rámci těchto hodnot, stalo se tak kvůli španělské tendenci v umístění aktualizátoru před sloveso, viz příklad (120a,b). U několika případů shledáme rozdílné pozice aktualizátoru a podmětu, viz příklad (121a,b). V příkladu (122a,b) vidíme, že v českém textu má aktualizátor

ve svém dosahu podstatné jméno ve funkci podmětu, nicméně ve španělském překladu stojí aktualizátor na začátku věty, a tudíž se vztahuje ke slovesu.

- (118) a. Všichni tudy prošli, *i* Kalandra i Horáková, i Clementis i moji kamarádi, Šabata a Hübl.
b. Todos habían pasado por aquí, *incluidos* Kalandra y Horakova y Clementis y mis amigos Lederer y Hübl.
- (119) a. To se týká *i* měst a venkovských oblastí, zejména těch přeshraničních, kde na rozvoji infrastruktury závisí jejich prosperita a zaměstnanost.
b. Ello se aplica *tanto* a las ciudades como a las zonas rurales y especialmente a las zonas transfronterizas, cuya prosperidad y perspectivas de empleo dependen del desarrollo de la infraestructura.
- (120) a. A tak nakonec vyhnal *i* holuba.
b. De manera que *también* sacó de la casa a la paloma.
- (121) a. *I* život je aprílem
b. La vida *también* es una inocentada.
- (122) a. Zůstal tam *i* vynálezce naší stanice.
b. *También* se quedó allí el inventor de nuestra estación.

5.2. Zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti

5.2.1. DOKONCE

V publikaci Štěpánkové se rovněž u aktualizátoru *dokonce* setkáme s různými pohledy českých lingvistů na jeho zařazení do systému. Kopečný považuje *dokonce* za adverbium s člensky vytýkavým rázem, kam dále řadí i výrazy *zvláště*, *zejména* a *právě* (apud Štěpánková, str. 13). Šmilauer ve svém díle *Novočeská skladba* uvádí, že se jedná o částici, která vznikla z příslovcí, společně s jiným jako jsou: *již*, *už*, *hned*, *ještě*, *teprve*, *právě*, *až*, *aspoň*, *alespoň*, *jen*, *jediné*, *jedině*, *jenom*, *pouze*, *toliko*, *třeba*, *hlavně*, *zejména*, *zvláště* (apud Štěpánková, str. 19). Bedřichová vymezuje dvě skupiny částic, a to skupinu kvantifikační (např. *ani*, *aspoň*, *alespoň*, *jen*, *jenom*, *ještě*, *již*, *už*, *teprve*, *třeba*, *vyjma*, *zas*) a skupinu rekurzivně odkazovacích částic (*ale*, *ovšem*, *přece*, *totiž*, *však*, *vždyt'*). Obě skupiny mají schopnost implikovat presupozici. Rozdíl spočívá v tom, že kvantifikační skupina implikuje kvantitu daného lexému,

zatímco rekurzivně odkazující částice poukazují na vztah příjemce k nově sdělované skutečnosti. **Dokonce** podle Bedřichové stojí na přechodu mezi těmito dvěma skupinami (apud Štěpánková, str. 29).

Štěpánková zmiňuje, že v rámci této skupiny aktualizátorů je pouze výraz **dokonce** tím, který je nejčastěji použit právě ve funkci aktualizátoru (Štěpánková, str. 73). Dále dodává, že dokonce je schopné vyjádřit stupňovací poměr, obzvláště ve spojení se spojkami **i, ba (dokonce i, ba dokonce)** (Štěpánková, str. 74).

Na základě dat získaných ze subkorpusu je zřejmé, že nejfrekventovaněji používaným ekvivalentem je španělský výraz **incluso**, a to v 60 případech. U 16 z nich byl výraz použit ve spojení se spojkou **e (e incluso)**. Druhým nejčastěji vyskytujícím se ekvivalentem bylo španělské **hasta**. **Y hasta** bylo použito u čtyř z celkového počtu 19 výskytů. Po jednom výskytu se setkáme s výrazy **finalmente, después de todo, ni siquiera a que ni siquiera**. Ve zbylých 17 případech nebyl český aktualizátor nijak vyjádřen.

U poloviny zkoumaných výskytů nedošlo ke změně pozice ani dosahu aktualizátoru. U ostatních případů, kdy byl aktualizátor vyjádřen pomocí lexikální jednotky, došlo ke změně dosahu nejčastěji z důvodu umístění aktualizátoru před sloveso, viz příklad (123a,b). V několika málo případech byl český aktualizátor nalezen v kombinaci se spojkou **a, i a anebo**, viz příklad (127a,b). V příkladu (124a,b) vidíme, že je španělský ekvivalent oddělen čárkami, vztahuje se tak k celé vedlejší větě. Naproti tomu v českém textu má aktualizátor ve svém dosahu pouze slovesné syntagma. V příkladu (125a,b) si můžeme všimnout, použití aktualizátoru **ni siquiera**, který sám o sobě nese záporný význam. Z tohoto důvodu již není žádoucí použití zápornky **no** před slovesem. V příkladu (126a,b) vidíme rozdílnost obou jazyků, která spočívá v tom, že španělský aktualizátor je, na rozdíl o českého, oddělen čárkami. Zdůrazňovací funkce je řešena výrazem **finalmente**, který je standardně řazen mezi konektory. V příkladu (127a,b) vidíme použití aktualizátoru **dokonce**, který v této větě zdůrazňuje zasažený výraz a zároveň určuje jeho „hranici“. Pro španělský překlad byl zvolen lexém **después de todo**, který význam aktualizátoru oslabuje, a naopak zdůrazňuje časový limit.

(123) a. Ocul se v chronicky špatné náladě a napadaly ho **dokonce** myšlenky na sebevraždu.

b. El malhumor se hizo crónico y **hasta se le pasó** por la cabeza la idea de suicidarse.

- (124) a. Myslím, že mu **dokonce** není vhod, že já se toho závodu o jeho přízeň neúčastním, ale nemohu si pomoci.
- b. Creo, **incluso**, que no le agrada que yo no participe en esta competición por conseguir su favor, pero no puedo evitarlo.
- (125) a. Někteří tvrdili, že jsme u černých, jiní to popírali, někteří **dokonce** nevěděli vůbec, co to znamená.
- b. Algunos afirmaban que nos habían tocado los negros, otros lo negaban y había algunos que ni siquiera sabían lo que esto quería decir.
- (126) a. Jednoho dne tě však **dokonce** vyvedou do světa.
- b. Sin embargo, un día, **finalmente**, vendrán a buscarte.
- (127) a. Ostatně nebylo to nijak zvlášť nepříjemné, **a dokonce** myslím, že to stálo za to.
- b. Además, la caída no fue especialmente desagradable y creo que, **después de todo**, mereció la pena.

5.3. Zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti

5.3.1. PŘEVÁŽNĚ

Význam *větším dílem*, *hlavně* podle Štěpánkové nese také výraz **převážně**, který kromě funkce aktualizátoru může zastávat i funkci určení míry (Štěpánková, str. 80).

Ačkoliv se český aktualizátor **převážně** v subkorpusu objevuje pouze v 17 výskytech, jsou zde pro jeho vyjádření ve španělském jazyce použity různé lexikální jednotky. Nejčastěji používaným španělským ekvivalentem tohoto aktualizátoru je výraz **principalmente**, a to hned v šesti případech. Druhý významný ekvivalent představuje španělský výraz **predominantemente**, který byl ve vzorku zastoupen třikrát. Pouze u jednoho výskytu byl pro překlad použit španělský aktualizátor **particularmente**. Ostatními výrazy, kterými byl přeložen český aktualizátor **převážně** jsou *en su mayoría*, *de manera abrumadora*, *la mayor parte*, *la mayoría de ellos*. Každý z těchto výrazů se ve vzorku vyskytoval pouze jedenkrát. Ve třech případech nebyl český aktualizátor v paralelním textu nijak vyjádřen.

Ke změně slovosledu a dosahu aktualizátoru došlo pouze ve dvou případech. V příkladu (128a,b) můžeme vidět, že španělské *la mayor parte* vyžaduje doplnění formou jmenného syntagmatu, což způsobí posun aktualizátoru před sloveso. V příkladu (129a,b) je zdůraznění řešeno výtýkací konstrukcí *son las mujeres quienes*. Důsledkem toho se *de manera*

abrumadora stává příslovečným určením vázícím se na sloveso. Případy, kdy se aktualizátor *převážně* váže na sloveso, Štěpánková za funkci aktualizátoru nepovažuje (Štěpánková, str. 80), nicméně v našem subkorpusu se žádný takový případ nevyskytuje.

(128) a. Centra excelence jsou však *převážně ve starých zemích Unie*.

b. Sin embargo, *la mayor parte de los centros de excelencia* están en los antiguos países de la Unión.

(129) a. A jsou to *převážně* ženy, které se tohoto úkolu musí zhostit.

b. Y son las mujeres quienes *de manera abrumadora* han asumido esta función.

5.3.2. OBZVLÁŠŤ

Český národní korpus poskytuje 13 výskytů aktualizátoru *obzvlášť*. Vzhledem k obtížnosti určení aktualizační funkce tohoto prvku, ponecháváme diskusi ohledně jeho statutu otevřenou a pracujeme se všemi výskyty tohoto lexému bez bližšího určení, zda se jedná či nikoli o aktualizátor.

Obzvlášť se v daném vzorku váže ve třech případech k podstatnému jménu a v dalším třech případech ke slovesu. Tato spojení považujeme za typická pro použití aktualizátoru. V těchto případech byl nejčastějším španělským ekvivalentem výraz *especialmente*, a to ve třech výskytech. Jedenkrát byl použit aktualizátor *sobre todo* a v posledním případě nebyl použit žádný lexikální prvek.

Nicméně se *obzvlášť* také váže k přídavnému jménu a příslovci, a to celkem ve čtyřech případech. Zde jsou použity ekvivalenty *especialmente* a *particularmente*, u dvou výskytů není český aktualizátor nijak vyjádřen. V těchto případech není jednoznačné, zda se jedná o funkci aktualizátoru či nikoliv. Výraz *obzvlášť* lze v tomto typu spojení považovat za použití ve funkci příslovce či určení míry (dle Štěpánkové, str. 76). Avšak pokud se budeme brát v potaz posilovací či intensifikační funkci aktualizátorů, je možné i v těchto případech považovat výraz *obzvlášť* za aktualizátor.

Následným typem, který se v korpusu vyskytuje, je použití výrazu *obzvlášť* ve vedlejší větě, viz příklad (130a,b). Ve dvou ze tří případů bylo české *obzvlášť* *když* přeloženo španělským ekvivalentem *especialmente*, a to v kombinaci *especialmente si* nebo *especialmente cuando*.

Z devíti případů, ve kterých byl pro překlad použit lexikální prvek, došlo pouze u dvou výskytů ke změně pozice a dosahu aktualizátoru. V příkladu (131a,b) si můžeme povšimnout, že v českém textu stojí aktualizátor v pozici před slovesem, zatímco ve španělském překladu je aktualizátor umístěn právě za slovesem.

(130) a. *Obzvlášť když* to jsou mladý lidi opačného pohlaví.

b. *Especialmente cuando* se trata de jóvenes del sexo opuesto.

(131) a. Připil jsem všem třem na zdraví a *obzvlášť* záležen jsem si dal na malé úklonce k Rozetě.

b. Brindé con los tres y me esmeré *especialmente* al inclinar levemente la cabeza en dirección a Rozeta.

5.3.3. OBZVLÁŠTĚ

Aktualizátor *obzvlášť* se v subkorpusu vyskytuje ve 36 případech. Jak jsme již zmínili výše, je považován za stylově vyšší variantu aktualizátoru *obzvlášť'*. I zde si musíme uvědomit, že ne každé použití tohoto výrazu může plnit aktualizací funkci.

Ze 36 výskytů byl nejčastěji použit španělský ekvivalent *especialmente*, a to ve 13 případech. Druhým významným výrazem pro překlad české *obzvlášť* je v 11 případech výraz *sobre todo*. Po jednom výskytu se zde objevují výrazy *extremadamente*, *en concreto*, *y más aún*, *especial* a *y con más razón*. Ve dvou případech se setkáme s příslovcem *muy*, který zde sice doprovází zasažený výraz a stojí na pozici aktualizátoru, nicméně se jedná o stupňovací vztah (viz příklad 132a,b). Otázkou je, zda lze v tomto případě uvažovat o aktualizací funkci. Pouze u pěti výskytů nebyla k překladu použita žádná lexikální jednotka.

Hodnoty týkající se pozice a dosah aktualizátoru v případech, kdy byl český aktualizátor vyjádřen pomocí španělského lexému, zůstávají neměnné v 19 případech. V případech, kdy došlo ke změně pozice se setkáme s odlišným umístěním aktualizátoru obou jazyků. Příklad (133a,b) znázorňuje umístění českého aktualizátoru před zasažený výraz, zatímco ve španělském textu je tomu právě naopak. Aktualizátor *obzvlášť* je možné použít i ve vedlejších větách, viz příklad (134a,b).

- (132) a. Toto je *obzvláště* zřejmé s ohledem na konkurenci USA, Japonska, ale také Číny, Indie a Brazílie.
- b. Esto resulta *mu*y evidente con respecto a competidores como los Estados Unidos y Japón, pero también China, la India y Brasil.
- (133) a. „Právě proto,“ vysvětlil jí pan Rada, zatímco kapitán se začal smát, tiše a spokojeně se smál, jako by ho na té zprávě něco *obzvláště* potěšilo.
- b. – Pues por eso—dijo el señor Rada, mientras que el capitán se ponía a reír en voz baja y con deleite, como si hubiese algo en esa noticia que lo complaciera *especialmente*.
- (134) a. Svého jednání lituji, a to *obzvláště* proto, že nemám dosud projitý trest podmínky.
- b. Me arrepiento de mi comportamiento, y *sobre todo* porque aún no ha transcurrido el tiempo de la anterior libertad provisional.

5.3.4. PŘEDNĚ

Jak jsme zmínili výše, jedná se dle Štěpánkové o okrajový aktualizátor. Důvodem k takovému tvrzení je považováno i to, že se při použití tohoto aktualizátoru jedná spíše o textový orientátor, nežli o zdůraznění ohniska (Štěpánková, str. 79).

Nicméně pokud budeme tento výraz za aktualizátor považovat, nalezneme ho v Českém národním korpusu ve 22 výskytech. Nejužívanějším španělským ekvivalentem je dle subkorpusu aktualizátor *en primer lugar*, který se v subkorpusu vyskytuje hned devětkrát. V šesti případech se setkáme s použitím lexému *primero*. Oba tyto aktualizátory vyjadřují důležitost výrazu, ke kterému se vztahují (viz příklad 135a,b), zatímco aktualizátory *sobre todo*, *ante todo* a *principalmente* nám zasažený výraz staví na první místo škály, viz příklad (136a,b). Tímto významem tak odpovídají sémantice českého výrazu *předně*.

V jednom z výskytů bylo použito vyjádření *bueno, bueno*, což za aktualizátor považovat nemůžeme, jelikož je zde posun v rámci sémantického pole. Ve dvou případech nebylo *obzvláště* nahrazeno žádným jiným lexikálním prostředkem. V žádném z příkladů, ve kterých byl český aktualizátor nahrazen španělským ekvivalentem, nedošlo ke změně slovosledu ani dosahu aktualizátoru.

- (135) a. Tak *předně* pokoj, ve kterém se ta příhoda udála, byl opravdu doslova pobořen a nemohl jsem ani přibližně zjistit příčinu, která to zavinila.
- b. *En primer lugar*, la habitación en la que ocurrió este incidente estaba completamente destrozada y no alcanzo a imaginarme cuál pudo ser la causa de aquel desastre.
- (136) a. “*Předně* jisto,“ uvažoval nahlas, “že dotyčná vysílací stanice ... je někde ve střední Evropě, přibližně uprostřed těch poruch, že ano?”
- b. *Sobre todo* es seguro- reflexionaba en voz alta-, que dicha estación de emisión Se encuentra en algún lugar de Europa Central, aproximadamente en medio del círculo en que se producen esas interferencias, ¿verdad?

5.3.5. PRIMÁRNĚ

Již v teoretické části jsme zmínili skutečnost, že hlavní funkcí tohoto aktualizátoru je zdůraznění podstatnosti zasaženého výrazu. *Primárně* může být použito také ve funkci adverbia s významem prvotnosti, původnosti, a proto se podle Štěpánkové nachází na pomezí aktualizátoru a adverbia (Štěpánková, str. 80).

Pro překladu českého aktualizátoru *primárně* je nejčastěji použit španělský ekvivalent *principalmente*, který se v subkorpusu vyskytuje ve čtyřech z devíti výskytů. Po jednom výskytu zde nalezneme i ekvivalenty *preferentemente* a *primordialmente*. Výraz *primárně* není vždy přeložen odpovídajícím španělským aktualizátorem, nýbrž také výrazy s určitým posunem významu, kterými jsou *directamente*, *no obstante* a *principal [preocupación]*.

U dvou výskytů, ve kterých byl použit španělský ekvivalent *principalmente*, došlo ke změně slovosledu. V příkladu (137a,b) si můžeme všimnout, že v českém textu se aktualizátor vztahuje ke slovesu, přičemž v textu španělském se aktualizátor nachází v pozici za slovesem a má ve svém dosahu předložkový předmět tohoto slovesa. Příklad (138a,b) znázorňuje taktéž změnu pozice aktualizátoru, který se v originálu nachází uvnitř slovesného syntagmatu, zatímco ve španělské verzi se tento prvek vyskytuje před slovesem. Nicméně dosah aktualizátoru je neměnný. Vyjmutí aktualizátoru z věty a jeho ohraničení čárkami lze považovat za velmi časté řešení, co se týká struktury španělského jazyka.

- (137) a. Ke kritice některých kroků, jako je snížení dovozních celních sazeb na dovoz banánů či reforma cukerného režimu, potom dodávám, že **primárně** vycházely ze závěrů urovnání sporů ve WTO, což ovlivnilo i parametry následných opatření na straně EU.
- b. En lo tocante a las críticas a algunos de estos avances, como la reducción de los derechos de importación aplicados a los plátanos o la reforma del régimen de azúcar, quiero añadir que estos avances se basaban **principalmente** en las conclusiones de la solución de los conflictos en el seno de la OMC, que también influyeron en los parámetros de las medidas adoptadas posteriormente por la UE.
- (138) a. Fond je sice **primárně** určen místním a regionálním veřejným orgánům, je však na místě zvážit, zda by nebylo vhodné, aby žadatelé mohli být také soukromé subjekty, a to nad rámec případů, kdy jednají jménem veřejných orgánů.
- b. El fondo, **principalmente**, puede estar pensado para autoridades locales y regionales, pero deberíamos también considerar si no sería apropiado permitir a las entidades privadas solicitarlo asimismo, y no solo en el caso de que actúen en nombre de organismos públicos.

5.3.6. V PRVNÍ ŘADĚ

Víceslovný výraz v první řadě lze podle Štěpánkové chápat jako aktualizátor ve významu *hlavně* nebo jako textový orientátor nesoucí význam *nejprve* (Štěpánková, str.79). Na základě dat získaných v korpusu můžeme tomuto výrazu ještě jinou funkci, a to funkci příslovečného určení místa, viz příklad (139a,b).

V subkorpusu nalezneme 18 výskytů použití výrazu **v první řadě**, přičemž je důležité si uvědomit, že se nemusí vždy jednat o aktualizátor. Pravděpodobně tedy stojí, podobně jako předešlý výraz, na pomezí aktualizátoru a příslovečného určení. U osmi výskytů je tento výraz použit ve funkci příslovečného určení místa. Ve zbylých deseti případech tento výraz již splňuje funkci aktualizátoru.

Můžeme podotknout, že použití španělských ekvivalentů je rozmanité, jelikož se zde objevují výrazy *sobre todo*, *ante todo*, *antes que nada*, *antes de nada* a *en primer lugar*. V příkladu (140a,b) není použit aktualizátor, nýbrž je zde zdůraznění prvku ve větě vyjádřeno pomocí vtyčací konstrukce. V jednom případě je české **v první řadě** přeloženo jako prvek rozvíjející podstatné jméno, viz příklad (141a,b).

Za pomoci lexikálního prvku, tzn. aktualizátoru, bylo přeloženo celkem osm příkladů, ze kterých pouze v jednom případě došlo ke změně slovosledu, viz příklad (142a,b). Zatímco v subkorpusu v českém textu má aktualizátor ve svém dosahu slovesné syntagma, ve španělském překladu se aktualizátor vztahuje k předmětu slovesa.

- (139) a. " Promiňte, padre, " trval na svém Oliver, " já to viděl téměř očima – vždyť jsem seděl *v první řadě!*
b. -Perdone, padre - insistió en su punto de vista Sir Oliver-, yo lo he visto con mis propios ojos, ¡ si estaba sentado *en la primera fila!*
- (140) a. No, to by nesměla být Connie mezi zabitejma, povídá, protože jestli tu někdo mohl mít strach z nějakýho odhalení, tak *v první řadě* ona.
b. Si ese fuera el motivo, Connie no podría haber sido una de la víctimas, porque ella era quien más debía temer cualquier forma de revelación.
- (141) a. Je nesporné, že je *v první řadě* potřeba vyhodnotit účelnost začlenění iniciativy Urban do hlavního proudu politiky soudržnosti.
b. Está claro que la necesidad más importante es la evaluación de la utilidad de incorporar la iniciativa URBAN al flujo principal de la política de cohesión.
- (142) a. Pane předsedající, komisař Verheugen zdůrazňoval blahobyt, i proto očekávám, že summit bude *v první řadě* hledat řešení, jak zabránit zvyšování cen potravin.
b. Señor Presidente, dado el enérgico discurso del Comisario Verheugen acerca de la prosperidad, espero que en la Cumbre se procure averiguar *ante todo* el modo de frenar la escalada de los precios de los alimentos.

5.3.7. SPECIÁLNĚ (SPECIELNĚ)

Podle Štěpánkové výraz *speciálně* splňuje všechna kritéria jakožto aktualizátoru, kterými jsou již zmíněná implikace skupiny, schopnost dosahu, zdůrazňovací funkce a kontextovost (Štěpánková, str. 53). V subkorpusu se vyskytují pouze dva výskyty, ve kterých je tento aktualizátor použit. Španělské ekvivalenty pak představují výrazy *específicamente* a *especialmente*. Pozice aktualizátoru zůstává neměnná a v obou španělských překladech je dosah těchto lexikálních jednotek shodný s dosahem v textech originálu. Subkorpus neobsahuje žádný výskyt aktualizátoru *speciálně*.

- (143) a. Ke zdi bylo připevněno úzké a nezvykle hluboké smaltované umyvadlo, zřejmě vyrobené *speciálně* pro laboratorní účely.
- b. Adosado a la pared había un estrecho e inusualmente profundo lavabo esmaltado que, obviamente, había sido instalado *especialmente* para tareas de laboratorio.
- (144) a. V každém případě je třeba vypracovat účinnější metodiky sledování způsobu čerpání prostředků EU určených *speciálně* pro okrajové skupiny obyvatelstva.
- b. En cualquier caso, existe una necesidad de elaborar métodos más eficaces para el seguimiento del gasto de los recursos de la UE, diseñados *específicamente* para los grupos marginales de ciudadanos.

5.3.8. NAJMĚ

V teoretické části této práce jsme již zmínili, že se jedná o výraz pocházející se slovenštiny. Tvzení, že se jedná o málo užívaný aktualizátor, dokazují výsledky v subkorpusu, kde se setkáváme pouze s jedním výskytem tohoto výrazu. Tuto myšlenku by mohl potvrdovat i fakt, že ve španělském textu není tato lexikální jednotka nijak vyjádřena.

- (145) a. Při prohlídce domu jsem našel na půdě bednu se starými vzácnými, *najmě* vědeckými spisy, jako jsou dva ročníky Hýblova časopisu Hyllos z let 1821–1822.
- b. Al recorrer las diferentes habitaciones encontré, en una caja que había en el portal, viejos e interesantes documentos científicos, como, por ejemplo, dos años completos de la revista Hyllos, de 1821-22.

5.3.9. JMENOVITĚ

Jak jsme již zmínily v kapitole 1.4.1.3.3 zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti, aktualizátor *jmenovitě* neimplikuje presupozici, jelikož zužuje počet zasažených výrazů v dané skupině. Pouhé dva výskyty v subkorpusu by mohly značit fakt, že se jedná o aktualizátor s nízkou frekvencí užití.

Španělskými ekvivalenty tohoto českého aktualizátoru jsou *en particular* a *sobre todo*. V obou případech je zachován dosah daných aktualizátorů a jejich pozice je taktéž shodná s českými originály.

- (146) a. To vše je prakticky snad velmi jednoduché, ale pro inženýrského pozorovatele je to mechanismus náramně spleťitý, *jmenovitě* jakmile kůň začne vzpínat se nebo vyhazovat nebo tančit třesa se ušlechtilou a nedůtklivou plachostí.
- b. Todo esto es quizás muy sencillo en la práctica, pero para un observador con formación de ingeniero es un mecanismo extremadamente intrincado, *sobre todo* en cuanto el caballo empieza a encabritarse, o a cocear, o a bailar temblando con noble y susceptible timidez.
- (147) a. Potřebujeme k tomu prostředky a chtěl bych tady poděkovat Komisi a komisaři Figel'ovi *jmenovitě* za to, že Komise má vůli v této věci spolupracovat.
- b. Para ponerla en práctica se requieren recursos y quiero dar las gracias a la Comisión, y al señor Comisario Figel' *en particular*, por la disposición de la Comisión a cooperar en esta cuestión.

5.3.10. VĚTŠINOU

Štěpánková uvádí, že výraz *většinou* je schopný zastávat jak funkci příslovce s významem *zpravidla, obyčejně*, tak funkci aktualizátoru, a to s významem *hlavně, větším dílem*, tak (Štěpánková, str. 80). Dále zastává názor, že spojení výrazu většinou se slovesem nelze považovat za aktualizáční funkci. (Štěpánková, str. 80). My budeme i tato spojení považovat za relevantní pro naši komparativní analýzu aditivních aktualizátorů, jelikož výraz *většinou* (či *pověštinou*) má sémanticky blízko k aktualizátoru *předně*. Na základě dat získaných se subkorpusu jsme zjistili, že u 13 z celkového počtu 96 výskytů se jedná o substantiva, nebudeme tedy tyto případy do analýzy zahrnovat.

Nejčastěji užívaných ekvivalentem českého *většinou* je v subkorpusu španělský výraz *mayoría*, který zde nalezneme buď v kombinaci *en su mayoría* nebo *la mayoría de*, a to celkem ve 31 případech. Druhou nejčastěji používanou možností pro překlad je zde slovesná opisná vazba (*perífrasis verbal*) vyjádřena díky pomocnému slovesu *soler* a významovému slovesu, viz příklad (148a,b). Pouze v osmi případech nebylo *většinou* vyjádřeno nijakým způsobem. Dalšími významnými španělskými ekvivalenty jsou výrazy *por lo general* a *la mayor parte de*. Ostatní použité jsou *generalmente, normalmente, casi siempre, en general, en su mayor parte, a menudo, fundamentalmente, casi nunca, principalmente, usualmente, casi todos, sobre*

todo. Lze proto říci, že ve španělském překladu figuruje široká škála výrazů, které nesou totožný význam jako český aktualizátor.

Co se týká pozice a dosahu aktualizátoru, můžeme konstatovat, že ve většině případů, tj. ve 31 případech, zůstávají tyto hodnoty shodné jak původním textu, tak v překladu. S odlišným dosahem se však setkáváme v příkladu (149a,b). V českém textu se aktualizátor vztahuje ke slovesu, nicméně v překladu má aktualizátor ve svém dosahu celou větu, kterou uvozuje. Příklady (150a,b) a (151a,b) nám ukazují, že pozice aktualizátoru vzhledem ke slovesu může být různá. V příkladu (150a,b) je španělský aktualizátor umístěn před sloveso a zároveň je oddělen čárkami, na rozdíl od aktualizátoru v českém textu. Příklad (151a,b) naopak znázorňuje postavení aktualizátoru za slovesem. Rovněž zde vidíme použití španělského výrazu **la mayor parte de**. Tento sém nesoucí význam „většinou“ či „většina“ přechází do jmenného syntagmatu.

- (148) a. Jenomže události mají **většinou** jiný význam, než jim připisují jejich slepí autoři;
b. Pero los acontecimientos **suelen tener** un significado distinto al que les atribuyen sus ciegos autores;
- (149) a. Vážnosti **většinou** požívali jen ti, co zemi očišťovali od lidského smetí, ať to byli drábi, soudci anebo inkvizitoři.
b. **En general**, sólo gozaban de respecto aquellos que limpiaban la tierra de inmundicia humana, ya fueran alguaciles, jueces o inquisidores.
- (150) a. Lidé si ji hledají sami ve svém středu a vybírají si **většinou** ty nejslabší a nejzranitelnější.
b. Las buscamos en nuestro entorno y, **por lo general**, elegimos las más débiles y vulnerables.
- (151) a. Tak se stalo, že jsme se se slečnou Barborou asi hodinu dívali, uvidíme-li padat hvězdu, a **většinou** jsme mlčeli.
b. Así, la señorita Bárbara y yo nos pasamos una hora mirando al cielo en busca de estrellas fugaces y guardando silencio **la mayor parte del** tiempo.

5.3.11. POVĚTŠINOU

Aktualizátory *většinou* a *povětšinou* nesou stejný význam, nicméně podle Štěpánkové je *povětšinou* považováno za knižnější či zastaralejší (Štěpánková, str. 80). Dokazuje to i skutečnost, že byl v subkorpusu nalezen pouze jeden jeho výskyt. Příslušný ekvivalent ve španělském textu představuje výraz *por lo general*, který zachovává jak svoji pozici, tak i rozsah, jak je tomu v českém originálu. Jinými slovy španělský lexém stojí před slovesem, přestože je celé syntagma na jiné pozici ve větě. Je to dáno tím, že ve španělštině nelze umístit sloveso do koncové, tedy rematické pozice.

(152) a. Zvláštnost svých záměrů *povětšinou* skrýval.

b. *Por lo general*, ocultaba lo extraño de sus intenciones.

5.4. Zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti

5.4.1. TŘEBA

Podle Štěpánkové se u aktualizátoru *třeba* setkáme s vícero významy (Štěpánková, str. 81). Kromě funkce aktualizátoru, která převažuje spíše v mluvené řeči, může výraz *třeba* zastávat funkci modální částice (*třeba* přijde včas) či predikativa (je *třeba*). Uvádí také pohledy českých lingvistů. Šmilauer tento aktualizátor řadí do skupiny částic, jež vznikly z příslovcí (apud Štěpánková, str. 19). Do stejné skupiny patří i výrazy jako *již, už, hned, ještě, teprve, právě, až, aspoň, alespoň, jen, jediné, jediné, jenom, pouze, toliko, dokonce, hlavně, zejména, zvláště*. S jinou klasifikací přichází Bedřichová, která řadí *třeba*, stejně tak jako například, do skupiny kvantifikačních částic. (apud Štěpánková, str. 29).

Na základě dat získaných ze subkorpusu jsme zjistili, že nejčastěji byl použit španělský ekvivalent *por ejemplo*, a to ve 35 případech ze 100. Druhým nejpočetněji zastoupeným ekvivalentem, i když jen v sedmi případech, byl výraz *quizá* a *tal vez*. Pro lepší přehlednost jsou aktualizátory s počty jejich výskytů uvedeny v tabulce č.4. Český aktualizátor nebyl ve španělském překladu vyjádřen v 18 případech.

Tabulka č.3

<i>Španělský ekvivalent</i>	<i>Počet výskytů</i>	<i>Španělský ekvivalent</i>	<i>Počet výskytů</i>
Por ejemplo	40	Al mismo tiempo	1
Quizá	7	Aun	1
Tal vez	7	Aunque eso	1
Aunque fuera	4	Aunque quizá	1
Aunque sea	4	Sobre todo	1
como	4	También	1
Incluso	2	Tan siquiera	1
Quizás	2	Y hasta	1
A lo mejor	1	Y tal vez	1
Acaso	1	nevyjádřeno	18
Al menos	1		

Ve více než polovině případů, tj. 51, nalezneme shodu v pozici a dosahu aktualizátorů v obou jazycích. Nejčastěji došlo ke změně v pozici, a tudíž i ke změně dosahu. Jejich příčinou je zejména odlišná preference těchto jazyků. Zatímco čeština preferuje umístění aktualizátoru před rematizované předměty, španělština umísťuje aktualizátor právě naopak. Příklad (153a,b) znázorňuje rozdílné pojetí daných jazyků v rámci umístění aktualizátoru a použití interpunkce. V českém textu není aktualizátor vyčleněn z věty tak, jak je tomu ve španělském překladu.

Odlišnou strukturu můžeme vidět také v příkladu (154a,b), kdy český aktualizátor má ve svém dosahu vedlejší větu. Zatímco španělský aktualizátor je oddělen čárkami a váže se k polovětné vazbě, jejíž použití je ve španělštině běžné.

U několika případů se setkáme s aktualizátorem *třeba*, který je doplněn o výrazy *i*, *tak* nebo *právě*. Nicméně u španělského aktualizátoru takovéto doplnění chybí, viz příklad (155a,b). V příkladu (155a,b) také vidíme, že je české souvětí do španělštiny přeloženo pomocí dvou vět, přičemž první z nich je doplněna o interpunkční znaménka, konkrétně o vykřičníky.

Za zajímavé považujeme i použití španělského ekvivalentu *aunque* v kombinaci se subjuntivem přítomným (*aunque sea*) či subjuntivem imperfekta (*aunque fuera*), viz příklad (156a,b).

- (153) a. Můj tatínek žije třeba pro práci, tak ho těšilo, když se mu podařilo nějak nově uvést do pohybu hmotu, že na nic jiného téměř nemyslel, a pro tenhle cíl se vzdal všech ostatních radosti, **dokonce i** spánku.
- b. Mi padre, *por ejemplo*, vivía para su trabajo, y hasta tal extremo le hacía feliz ser capaz de poner la materia en movimiento de una forma nueva que prácticamente no pensaba en nada más, y por este propósito renunció a todas las demás alegrías, incluso al sueño.
- (154) a. Být sám v neznámém prostředí a nevědět, co uvidím, otevřu-li nejbližší dveře, to mne lákalo mnohem víc než to, že bych potom *třeba* připlul k neznámému ostrovu.
- b. Estar solo en un sitio desconocido sin saber lo que encontraría al abrir la puerta más cercana me seducía mucho más que, *por ejemplo*, alcanzar después navegando una isla desconocida.
- (155) a. „Jsou to krámy s tisíci překvapeními,“ povídám, „tak *třeba* si můžete koupit syfilitickou ruku.“
- b. „Son una tiendas noc miles de sorpresas! >>, le dije. <<*Por ejemplo*, te puedes comprar una mano sífilítica.“
- (156) a. „Kdybyste si někdy chtěl uklidnit pocuchaný nervy,“ řekla paní Burgánová, „přijed'te si k nám *třeba* na celej tejden.“
- b. Si algún día quiere que reposen sus nervios desbaratados — dijo la señora Burgánová-, venga a vernos, *aunque sea* una semana entera.

5.4.2. TŘEBAS

Štěpánková považuje *třebas* za variantu již zmíněného aktualizátoru *třeba*, přičemž oba tyto výrazy plní funkci aktualizátoru spíše v mluveném projevu (Štěpánková, str. 81). V korpusu se nachází celkem šest výskytů tohoto výrazu, nicméně pouze ve dvou případech je český aktualizátor nahrazen španělskými ekvivalenty. V jednom případě se jedná o aktualizátor *incluso* a v případě druhém bylo použito modální adverbium *quizá*. Ve dvou případech byla v překladu vynechána právě ta část originálu, ve které byl aktualizátor použit. Ve zbylých dvou případech nemůžeme uvažovat o aktualizáční funkci, jelikož byly použity lexikální jednotky (*puede que*, *a veces*), které pozměnily význam věty.

Na příkladu (157a) si můžeme povšimnout, že pozice aktualizátoru je stejná, avšak jeho dosah se liší. Je to způsobeno tím, že v překladu je explicitně vyjádřeno sloveso *být*, které v originálu zmíněno není. Z čehož vyplývá, že český aktualizátor má ve svém dosahu přídavné jméno, zatímco španělský výraz celou větu.

Jak můžeme vidět v příkladu (158a,b), je zde použit španělský ekvivalent *incluso*, který se v české verzi vztahuje v příslovečném určení místa. Za zajímavé lze považovat fakt, že *incluso* spadá do skupiny prostě zahrnujících aktualizátorů, nicméně byl zde použit jako ekvivalent aktualizátoru s příznakem překvapivosti. Do španělského překladu byla navíc vložena apozice, která odděluje aktualizátor od zasaženého výrazu, nicméně zde nedochází ke změně pozice či dosahu.

- (157) a. *Třebas i zlá*: ale v tom, co bylo s tatínkem, jsem měla pravdu já, chůvo.
b. *Quizá soy mala*, pero en lo ocurrido con papá yo tenía toda la razón del mundo, nodriza.
- (158) a. Zřejmě odtud si přinesl knížečku, z níž mi dopoledne předčítal úryvek, anebo aspoň chuť a elán předčítat-*třebas na ulici*.
b. Por lo visto se había traído de allí el librito del que por la mañana me leyó un fragmento, o al menos las ganas y el entusiasmo de leer para los demás, *incluso*, por qué no, en plena calle.

5.4.3. NAPŘÍKLAD

V publikaci Štěpánkové nalezneme různé pohledy týkající se klasifikace aktualizátoru *například*. Podle Šimkové se jedná o částice strukturující text nebo komunikaci, které dále dělí na slova výplňková (*tedy*), enumerativní (*například, dále*) a vysvětlovací (*přesněji, tedy, řekněme*) (apud Štěpánková, str. 13)

Bedřichová zařazuje *například* do skupiny kvantifikačních částic, které jsou schopny implikovat presupozici. Do této skupiny patří i další výrazy jako *ani, aspoň, alespoň, až, dokonce, i, jen, jenom, ještě, již, už, například, opět, pouze, také, teprve, třeba, vyjma, zase*. Podle Bedřichové se ze sémantického hlediska jedná o výrazy, které jsou schopny „implikovat kvantitu nějaké sémantické vlastnosti dané lexémem, se kterým vstupuje částice do sémantického vztahu (ať například vymezuje nebo omezuje množství daných objektů, násobí či zkracuje dobu trvání, zvětšuje či zmenšuje vzdálenost apod)“ (apud Štěpánková, str. 29).

Z translatického hlediska jsme na základě dat ze subkorpusu zaznamenali, že nejčastěji používaným ekvivalentem je španělské *por ejemplo*, a to v 79 případech. Po třech výskytech se setkáváme s výrazy *como* a *como por ejemplo*. Pouze v jednom případě byl použit výraz *tal y como*. Ve zbylých 14 případech nebyl český aktualizátor nijak vyjádřen.

Co se týče pozice a dosahu aktualizátoru, bylo dle subkorpusu zjištěno, že v necelé polovině případů, tj. ve 47, došlo ke shodě jak v českém, tak španělském textu.

Ke změně pozic a dosahu dochází nejčastěji v případě, kdy španělský aktualizátor stojí na začátku věty. Tento případ znázorňuje příklad (159b), kdy vidíme, že se aktualizátor vztahuje k celé větě, jinými slovy ji uvozuje. Otevírá tak různé možnosti interpretace. Většinou ale rozšiřuje dosah aktualizátoru. Vždy je oddělen čárkou. Toto však nelze tvrdit o českém textu (159a), kdy má aktualizátor ve svém dosahu pouze nominální syntagma.

V příkladech (160a,b) a (161a,b) si rovněž můžeme všimnout změny pozice aktualizátoru a slovesa v jednotlivých jazycích, téměř vždy směrem ke zvětšení domény.

V příkladu (162a,b) vidíme, že dosah aktualizátorů je totožný, nicméně je zde rozdíl ve vyjádření zasaženého výrazu. Český aktualizátor se vztahuje k vedlejší větě, přičemž ve španělském textu má aktualizátor ve svém dosahu polovětnou vazbu, která je obvykle používána pro zhuštění daného textu, nicméně dosah aktualizátoru zůstává stejný.

V některých případech se setkáme s tím, že k českému aktualizátoru jsou přidány výrazy *tak* nebo *jak*, přičemž ve španělském překladu nedochází k doplnění aktualizátoru o další výraz, viz příklad (163a,b). V příkladu (163a,b) je výraz *jak* přidán pouze na základě předcházejícího kontextu, tudíž se v tomto případě nejedná víceslovný aktualizátor.

Můžeme si také všimnout toho, že v korpusu byl v 68 případech španělský aktualizátor oddělen čárkami a v šesti případech dvojtečkou, viz příklad (160a,b; 164a,b).

(159) a. Nečetla jste *například* o případu člena závodní stráže z Komárna?

b. *Por ejemplo*, ¿ha oído usted hablar del caso del guardián de Komarno?

(160) a. Jeho otec hlasoval *například* s většinou parlamentu pro mnichovskou dohodu.

b. Su padre, *por ejemplo*, voto junto con la mayoría del Parlamento a favor del Tratado de Munich.

(161) a. Jeden chlapeček *například* prohlásil, že dítě je mír.

b. Un niño afirmaba *por ejemplo* que los niños son la paz.

(162) a. „Představuju si tě *například*, jak přednášíš ekologům svůj plán na zničení aut.

- b. -Te imagino, por ejemplo, presentando a los ecologistas tu plan para la destrucción de los automóviles.
- (163) a. Tak **například** Panna Marie na Slupi: na pohled bezvýznamný kostelík krčící se na okraji, navíc s propachtovanou východní liturgií.
- b. **Por ejemplo**, Santa María en Na Slupi, a primera vista una iglesia insignificante que se encoge en un extremo, y además de liturgia oriental, (...)
- (164) a. **Jak například** jednou obsadily jejich zemi přes noc tanky sousední země.
- b. **Por ejemplo**: una vez ocuparon durante la noche su país los tanques del enorme país vecino.

5.4.4. KUPŘÍKLADU

Aktualizátor **kupříkladu** (popřípadě **ku příkladu**) považujeme za méně používanou variantu již zmíněného aktualizátoru **například**. K tomuto tvrzení nás vede fakt, že se počet výskytů u obou výrazů významně liší. Zatímco výraz **například**, jak jsme již uvedli výše, byl v korpusu zaznamenán ve 337 případech, **kupříkladu** se zde vyskytuje pouze u osmi výskytů. Nejčastěji použitým španělským ekvivalentem v korpusu je aktualizátor **por ejemplo**. U dvou výskytů je **kupříkladu** vyjádřeno pomocí výrazu **como**. U zbývajících případů došlo při překladu ke změně slovosledu a aktualizátor zde nebyl použit.

Pouze ve dvou případech došlo ke změně pozice, popřípadě dosahu, jak můžeme vidět na příkladu (165a,b) a (166a,b). V příkladu (165a,b) můžeme také shledat, že v originálu se aktualizátor vztahuje pouze ke slovesu, zatímco ve španělském překladu se aktualizátor nachází na začátku a má tak ve svém dosahu celou následující větu. Liší se tudíž jak jeho pozice, tak i dosah. V příkladu (166a,b) zůstává pozice stejná, nicméně se liší dosah aktualizátoru. Varianta **ku příkladu** byla zaznamenána pouze u jednoho výskytu, viz příklad (167a,b). Zároveň je zde český aktualizátor nahrazen španělským výrazem **como**. V obou jazycích má aktualizátor ve svém dosahu podstatné vlastní jméno.

- (165) a. Celý svět **kupříkladu** obletěly nedávno závěry gruzínského prezidenta, který v době, kdy rozpoutal konflikt s Ruskem, měl ve své pracovně nejen vlajku gruzínskou, ale také vlajku EU.
- b. **Por ejemplo**, hace poco todo el mundo pudo ver imágenes del Presidente de Georgia que tenía en su oficina no sólo la bandera de Georgia, sino también

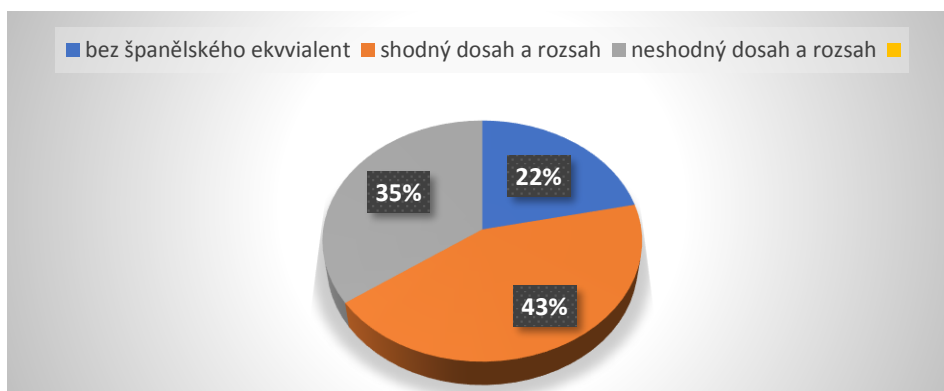
la bandera de la UE cuando empezó el conflicto con Rusia.

- (166) a. ***Kupříkladu*** České republice, ale i dalším zemím zachování principu umožní lépe čelit snahám některých velkých provozovatelů přenosových sítí o dominanci.
- b. ***Por ejemplo***, el principio de " un miembro, un voto " hace que la República Checa y otros países estén en mejor posición para oponerse a los esfuerzos realizados por determinados grandes operadores de red para dominar el mercado.
- (167) a. Ze stati jsem přečetl několik úvodních vět o komunismu, který se stal nejvyšší svobodou člověka a lidského rodu a skýtá tedy spisovateli nebývalou prostoru, zatímco z USA, z té bašty nesvobody, největší umělci jako ***ku příkladu*** Charlie Chaplin museli uprchnout.
- b. Leí unas cuantas frases introductorias del artículo, en las que se explicaba que el comunismo había supuesto la mayor libertad para el hombre y el género humano, de modo que le ofrecía al escritor un margen de libertad sin precedentes, mientras que de los Estados Unidos, ese bastión de la esclavitud, habían tenido que huir artistas tan grandes ***como*** Charlie Chaplin.

6. Výsledky analýzy

Pro lepší přehlednost si nyní shrneme výsledky našeho zkoumání, které jsme prováděli za pomoci již zmiňovaného paralelního korpusu Intercorp. Zde jsme jako výchozí jazyk zvolili češtinu a porovnávali jsme, jak byl aktualizátor v původním českém textu přeložen do španělského jazyka, aniž bychom brali v potaz odlišné literární žánry.

V rámci této komparativní analýzy bylo zkoumáno 26 aktualizátorů rozdělených do čtyř skupin podle jejich sémantické hodnoty. Celkem jsme zanalyzovali 1314 českých vět a jejich překladů do španělštiny. Z tohoto počtu nebyl český aktualizátor vyjádřen žádnou lexikální jednotkou pouze ve 284 případech. Na základě dat získaných ze subkorpusu bylo dále zjištěno, že ve více než polovině případů, tj. 572, kdy byl použit španělský ekvivalent, došlo ke shodě pozice a dosahu aktualizátorů u obou jazyků.

Nyní se zaměříme na výsledky v jednotlivých skupinách, kde detailněji rozebereme použití jak českých, tak i španělských aktualizátorů. Ke každé skupině uvedeme tabulku s přehledem o počtu užitých španělských aktualizátorů. V tabulce budou uvedeny španělské ekvivalenty, které byly v subkorpusu použity pro překlad českých aktualizátorů. Dále zde nalezneme údaj o celkovém počtu výskytů daných španělských ekvivalentů a také o počtu jejich užití pro překlad českých aktualizátorů v rámci jednotlivých skupin.

6.1. Aktualizátory prostě zahrnovací

Ve skupině prostě zahrnujících aktualizátorů bylo součástí analýzy deset aktualizátorů s celkovým počtem 804 výskytů. Subkorpusová data nám jasně ukazují, že nejčastěji užívaným španělským ekvivalentem je v rámci této skupiny španělský výraz *también*. Jeho záporná varianta *tampoco* byla použita pouze v 15 případech. Druhým nejčastěji užitým výrazem je španělské *no sólo*, kterým byl v 75 případech přeložen český aktualizátor *nejen*. Následujícím často užitým výrazem je v 71 případech španělský výraz *sólo*, který je pro změnu uplatňován jako ekvivalent českého *nejenom*. Častý výraz je také *ni*, který je v 32 případech použit duplicitně *ni-ni* a u 26 výskytů ho nalezneme se zápornkou *no*. Za významný lze považovat také výraz *incluso*, který se v subkorpusu vyskytuje u 21 výskytů. Méně než 20 výskytů nalezneme u zbývajících španělských výrazů, viz tabulka 4, které nelze z hlediska porovnání jejich frekvence s ostatními považovat za zásadní.

Tabulka č.4

španělské ekvivalenty českých aktualizátorů										
Španělský ekvivalent	počet výskytů	také	taky	ni	těž	rovněž	nejen	nejenom	ani	i
también	268	59	52		70	52	1			34
no sólo	75						75			
sólo	71							71		
no-ni	32								32	
ni-ni	26			2					25	
incluso	21		1		1					19
ni siquiera	15								15	
tampoco	15	1	3			9		1	1	
no solamente	10						8	2		
además	9	3	3		1	1	1			
hasta	9									9
asimismo	6	1				5				
igualmente	5	1				4				
ni	4								4	
no es sólo	3							3		
lo mismo	2		1			1				
(no) siquiera	2								2	
y	2	1	1							
además de	1						1			

al mismo	1				1				
así	1		1						
aun	1							1	
aún	1	1							
a su vez	1				1				
como	1		1						
entre	1					1			
igual de	1				1				
incluidos	1								1
incluyendo	1				1				
mismo	1	1							
ni aun cuando	1							1	
ni-ni-sino	1							1	
ningún	1							1	
ninguno	1							1	
no ninguna	1							1	
no se trata solo	1						1		
otros	1					1			
por lo tanto	1				1				
sobre	1	1							
solo	1						1		
tanto	1								1
y aún más	1						1		
y tampoco sólo	1						1		

6.2. Zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti

V této skupině byl analyzován pouze český aktualizátor *dokonce*. Ze 100 případů nebyl tento výraz vyjádřen jen v 17 případech. Nejčastěji užitým španělským ekvivalentem je výraz *incluso* celkem v 60 případech. Druhý nejfrekventovanější ekvivalent představuje v 19 případech španělské *hasta*. Po jednom výskytu se setkáme s výrazy *finalmente*, *después de todo*, *ni siquiera*, *que ni quiera*.

Tabulka č.5

španělské ekvivalenty českých aktualizátorů	
Španělský ekvivalent	dokonce
incluso	60
hasta	19
después de todo	1
finalmente	1
ni siquiera	1
que ni quiera	1

6.3. Zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti

Ve skupině zahrnujících aktualizátorů s příznakem významnosti bylo zkoumáno 11 výrazů. Z celkového počtu 196 výskytů nebyl aktualizátor vyjádřen lexikální jednotkou jen ve 25 případech. Nejfrekventovaněji byl pro překlad použit španělský výraz *mayoría*, a to v kombinacích *con la mayoría*, *la mayoría*, *para la mayoría*, *en la mayoría de los casos* a *la mayoría de las veces*. Výraz *especialmente* je s 18 výskyty druhým nejčastějším výrazem pro překlad uvnitř této skupiny. V 17 případech se setkáme s víceslovným výrazem *sobre todo*. Dalšími významnými španělskými ekvivalenty jsou *principalmente*, *en primer lugar*, *por lo general* a *primero*. Zajímavé je vyjádření českého aktualizátoru většinou pomocí opisné slovesné vazby za použití pomocného slovesa *soler* s plnovýznamovým slovesem v infinitivu. Výrazy s frekvencí tři a méně považujeme v rámci této skupiny za méně významné, viz tabulka 6.

Tabulka č.6

španělské ekvivalenty českých aktualizátorů							
Španělský ekvivalent	Počet výskytů	převážně	obzvlášť	obzvlášť	předně	primárně	v první řadě
mayoría	31						
especialmente	18		4	13			
sobre todo	17		1	11	1		2
soler	16						
principalmente	12	6			1	4	
en primer lugar	11				9		2
por lo general	9						
la mayor parte de	7	1					

primero	6				6		
ante todo	3				1		2
predominantemente	3	3					
especialmente cuando	2		2				
generalmente	2						
muy	2			2			
particularmente	2	1	1				
usualmente	2						
a menudo	1						
antes de nada	1						1
antes que nada	1						1
bueno,bueno	1				1		
casi nunca	1						
casi siempre	1						
casi todos	1						
de manera abrumadora	1	1					
en concreto	1			1			
en general	1						
en particular	1						
en su mayor parte	1						
en su mayoría	1	1					
especial	1			1			
especialmente si	1		1				
específicamente	1						
extremadamente	1			1			
fundamentalmente	1						
la mayoría de ellos	1	1					
normalmente	1						
preferentemente	1					1	
primordialmente	1					1	
y con más razón aún	1			1			
y más aún	1			1			

španělské ekvivalenty českých aktualizátorů						
Španělský ekvivalent	Počet výskytů	speciálně	najmě	jmenovitě	většinou	povětšinou
mayoría	31				31	
especialmente	18	1				
sobre todo	17			1	1	
soler	16				16	
principalmente	12				1	
en primer lugar	11					
por lo general	9				8	1
la mayor parte de	7				6	
primero	6					
ante todo	3					
predominantemente	3					
especialmente cuando	2					
generalmente	2				2	
muy	2					
particularmente	2					
usualmente	2				2	
a menudo	1				1	
antes de nada	1					
antes que nada	1					
bueno,bueno	1					
casi nunca	1				1	
casi siempre	1				1	
casi todos	1				1	
de manera abrumadora	1					
en concreto	1					
en general	1				1	
en particular	1			1		
en su mayor parte	1				1	
en su mayoría	1					
especial	1					
especialmente si	1					
específicamente	1	1				
extremadamente	1					
fundamentalmente	1				1	
la mayoría de ellos	1					
normalmente	1				1	
preferentemente	1					
primordialmente	1					
y con más razón aún	1					
y más aún	1					

6.4. Zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti

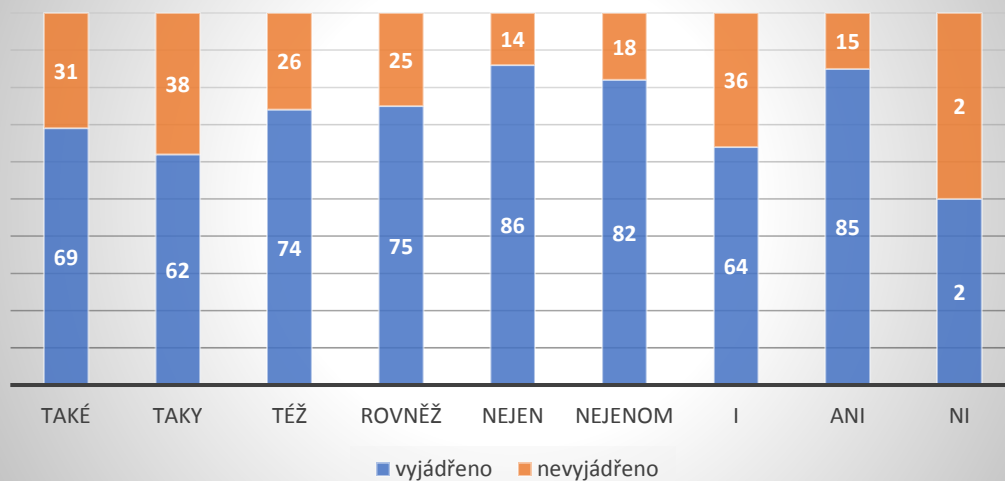
V rámci této skupiny byly analyzovány čtyři aktualizátory s celkovým počtem 214 výskytů. V pouhých 37 případech byl ve španělském překladu aktualizátor vynechán. U většiny výskytů, konkrétně u 124, byl použit španělský ekvivalent *por ejemplo*. Dalšími významnými výrazy jsou španělské *como*, *quizá* a *tal vez*.

Tabulka č.7

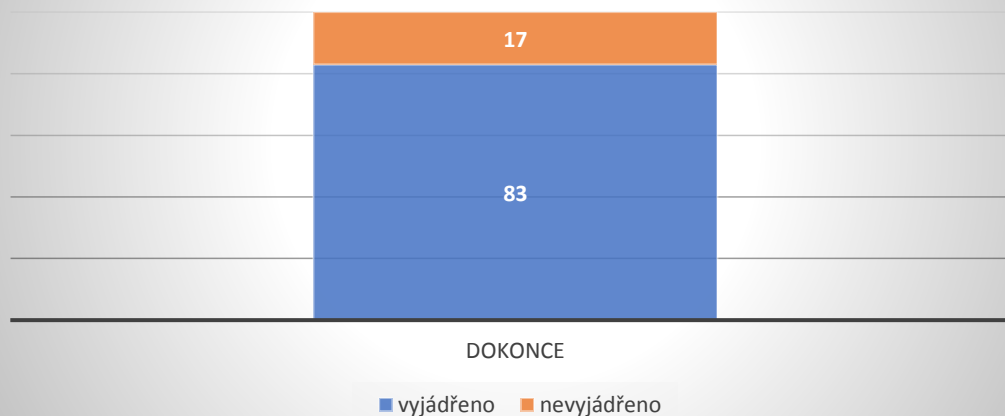
španělské ekvivalenty českých aktualizátorů					
Španělský ekvivalent	Počet výskytů	třeba	třebas	například	kupříkladu
por ejemplo	124	40		79	5
como	9	4		3	2
quizá	8	7	1		
tal vez	7	7			
aunque fuera	4	4			
aunque sea	4	4			
como por ejemplo	3			3	
incluso	3	2	1		
quizás	2	2			
a lo mejor	1	1			
acaso	1	1			
al menos	1	1			
al mismo tiempo	1	1			
aun	1	1			
aunque eso	1	1			
aunque quizá	1	1			
sobre todo	1	1			
tal y como	1			1	
también	1	1			
tan siquiera	1	1			
y hasta	1	1			
y tal vez	1	1			

Z analýzy vyplývá, že české aktualizátory jsou ve španělském překladu ve většině případů nahrazeny odpovídajícími ekvivalenty. Následující grafy, které toto tvrzení potvrzují, znázorňují, že jednotlivé výrazy mají odlišné tendence být vyjádřeny, popřípadě nevyjádřeny.

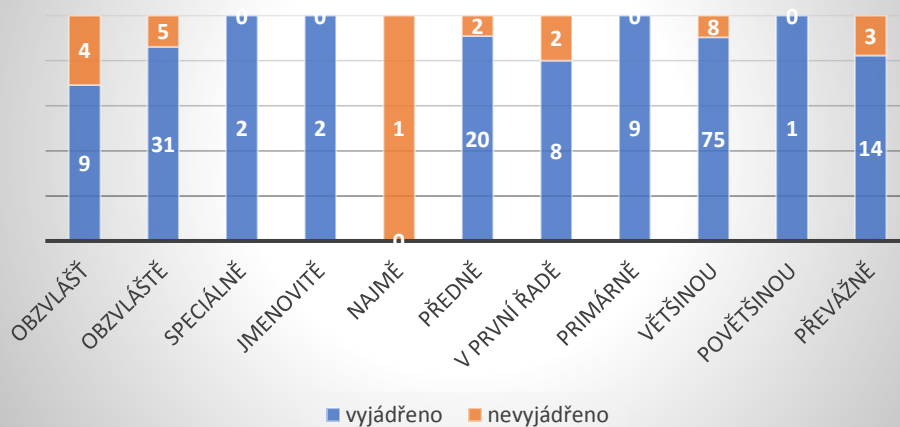
Aktualizátory prostě zahrnovací

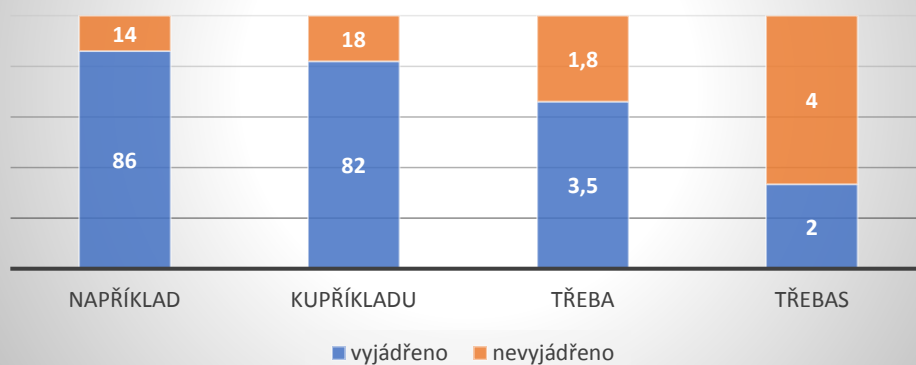
Zahrnovací aktualizátory s příznakem překvapivosti

Zahrnovací aktualizátory s příznakem významnosti

Zahrnovací aktualizátory s příznakem exemplárnosti

7. Závěr

Na základě dat získaných z paralelního korpusu Intercorp a její následné analýzy vyplývá, že české aktualizátory jsou do španělského jazyka překládány za pomoci poměrně velkého množství lexikálních jednotek. Nicméně je důležité si uvědomit, že ne všechny ekvivalenty lze považovat za aktualizátory. Pokud bychom vycházeli z gramatik uvedených v kapitole 3. Aktualizátory v pojetí španělské lingvistiky, počet ekvivalentů nám značně klesne, a to na pouhých 17 aktualizátorů. Z tohoto počtu bylo v rámci analýzy použito jen 12 z nich, jelikož španělské aktualizátory *inclusivamente, a lo sumo, como mucho, todavía a por lo menos* se neobjevily v žádném z překladů. Pro překlad 26 českých aktualizátorů bylo použito pouze 12 již zmiňovaných španělských výrazů se stejnou funkcí. Výsledky analýzy nám tudíž potvrzují domněnku, že španělština ne vždy nahrazuje český aktualizátor ekvivalentem s aktualizací funkcí, a že těchto jazykových prostředků počet je nižší než v českém jazyce. Toto je právě dáno rozdílným chápáním toho, co je a co není aktualizátor.

Co se týká problematiky aktualizátorů, jedná se o málo prozkoumanou oblast, která s sebou přináší spoustu nejasných a nevyřešených otázek. Jenou z nich může být otázka samotné definice, jinými slovy, co vše lze či nelze za aktualizátor považovat.

Jak jsme již zmiňovali, aktualizátorem se rozumím lexikální prvek, který znázorňuje určitý prvek ve větě. Zároveň Štěpánková uvádí, že jazykový prostředek ve funkci aktualizátoru musí splňovat schopnost implikovat presupozici, schopnost dosahu a schopnost zdůrazňovat zasažený výraz. Svoji významnou roli plní také z hlediska aktuálního členění.

Španělské aktualizátory jsou definovány taktéž jako zdůrazňující prostředky. Ve španělských gramatikách je rovněž řečeno, že důležitou úlohu plní intonace a kontext. To stejné platí i pro české aktualizátory. Rozdíl mezi oběma jazyky spočívá tedy v tom, že české aktualizátory pocházejí z částic, zatímco ty funkce španělských aktualizátorů zastávají adverbia.

Musíme však mít na paměti, že některé výrazy, ačkoliv jsou považovány za aktualizátory, mohou plnit i jiné funkce. Za komplikované považujeme případy, ve kterých je sporné, zda se jedná o aktualizátor či o příslovce.

Diskutabilní je také otázka týkající se relevantnosti překladu, jinak řečeno, co může vypovídat analýza překladových textů o systému jazyka. Podle našeho názoru záleží na mnoha faktorech, které překlad mohou ovlivnit. Za hlavní z faktorů považujeme samotného

překladaatele. Právě překladatel je tím, kdo rozhoduje způsobu, jakým bude výchozí text přeložen. Významnou roli hrají vědomosti překladatele, styl překládání či jeho nápaditost. Z tohoto důvodu musíme k naší analýze přistupovat s určitou rezervou. Z analýzy tohoto rozsahu nelze dělat definitivní závěry o funkci český a španělských aktualizátorů v rámci jazyka, nicméně nám může nastínit různé tendence při použití těchto jazykových prostředků a poodhalit další otázky týkající se této problematiky.

8. Resumen

El presente trabajo de fin de grado tiene como objetivo presentar la introducción y el análisis de los adverbios de foco. Los adverbios de foco o adverbios focalizadores son los elementos léxicos que en la oración tienen la función focalizadora. Hemos elegido este tema debido a que no existe mucha investigación al respecto. Estudiar esta problemática permitirá profundizar los conocimientos y aclarar este tema al público profesional como no profesional. El trabajo se especializa en la comparación de los adverbios de foco en la lengua checa y española.

El presente trabajo se divide en dos partes principales, cada uno de estos en dos capítulos que incluyen subcapítulos.

La primera parte está dedicada a la teoría de los adverbios de foco checos y españoles. Consideramos importante dedicar un capítulo a la división actual ya que es un tema clave en el marco de los adverbios de foco. Este tema se presenta principalmente desde el punto de vista de los lingüistas de la Escuela de Praga. Mencionamos a Vilém Mathesius- un lingüista checo famoso y el fundador del Círculo lingüístico de Praga.

A continuación, consultamos diferentes fuentes de gramática checa que se refieren a la problemática de este tema. Los lingüistas checos clasifican estos elementos en partículas. Definimos los adverbios de foco según el trabajo de Barbora Štěpánková, que para nosotros representa un recurso principal, describe detalladamente las partículas, su semántica, su colocación, etc. Štěpánková distingue tres tipos en cuanto a esta problemática: adverbios de foco aditivos, de exclusión, temporales. Los adverbios de foco aditivos se dividen en cuatro tipos analizados posteriormente. Más adelante mencionamos enfoques de lingüistas españoles. El recurso más importante representa la *Nueva gramática de la lengua española* de la Real Academia Española. Entre otros lingüistas mencionados en el presente trabajo dedicados a esta temática están: José Portolés y Rafael García Pérez. Curioso es que los autores checos y españoles denominan este fenómeno de distintas maneras, pero, todos están de acuerdo con su definición, pues, tienen la función actualizadora, es decir, destacan cierta parte de la oración que puede ser una o más palabras. Al final comparamos el sistema y la clasificación de los adverbios de foco de la lengua checa y española y concluimos que representa el término *aditividad*. Descubrimos que el concepto de la aditividad es similar. Todos perciben la función

focalizadora de estos elementos lingüísticos. Además, para una mejor comprensión introducimos tablas de los adverbios de foco, la primera checo y la segunda española.

La segunda parte se refiere al análisis comparativo. Este análisis lo hemos realizado desde el punto de vista lexical. Nos apoyamos de los datos del corpus paralelo Intercorp que es un proyecto del Corpus Nacional Checo, creado en la Facultad de Letras de la Universidad Carolina de Praga, al que se tiene acceso electrónico mediante la página web. El corpus Intercorp nos facilita textos de lengua de origen checo y sus traducciones al español. Gracias al material lingüístico extraído del corpus hemos examinado como se expresan los adverbios de foco checo en su traducción a la lengua española. La parte práctica se compone de las ya mencionadas cuatro partes según la clasificación de Štěpánková. El análisis se orienta sobre todo en la sustitución de los elementos lexicales españoles, de su locación y alcance. A causa del número alto existente, se ha realizado una elección aleatoria de cien ejemplos que hemos incluidos en el análisis.

En total hemos analizado 26 adverbios de foco en 1314 frases de origen checo y sus traducciones al español extraídos del corpus Intercorp. Puesto que esta investigación se especializa en el nivel lexical nos interesa si los adverbios de foco checos están expresados o no en la traducción gracias a los equivalentes españoles correspondientes. Asimismo, nos importa qué elementos concretamente han sido utilizados y con qué frecuencia. Todos los datos se presentan en las tablas con los comentarios respectivos.

Los resultados del análisis nos muestran que los equivalentes españoles no han sido presentados solamente en 284 casos. En cuanto a los casos con el equivalente correspondiente han sido conservados tanto posición como alcance en más de la mitad de las frases analizadas. Los resultados de la investigación son divididos en cuatro grupos según Štěpánková completados en las tablas con la frecuencia de cada equivalente español. En las tablas se indica el número total de cada equivalente español usado para la traducción y asimismo el número que se refiere al adverbio de foco checo.

Este análisis ha determinado que en las frases examinadas han sido usadas una amplia gama de elementos lexicales para la traducción, de manera correspondiente, de los adverbios de foco checos. No obstante, hay que tener en cuenta que no es posible considerar todos los equivalentes como adverbios de foco, pues no todos tienen la función focalizadora. En comparación con las gramáticas españolas vemos que el número de los adverbios de foco, que hemos mencionado en la parte teórica, es mucho menor, concretamente 17 representantes. En

los textos analizados registramos solo 12 de ellos. Es decir que, para la traducción de 26 adverbios de foco checos se ha sido utilizado los 12 españoles.

De ello resulta que la hipótesis planteada en la introducción se confirma: los adverbios de foco checos no están siempre sustituidos por su equivalente con la función focalizadora y que el número de estos elementos es menor que en la lengua checa. Sin embargo, eso depende de distintas perspectivas en lo que se refiere a la definición de los adverbios de foco.

Esta problemática presenta varias dudas y preguntas que todavía no se han resuelto. Una de ellas puede estar relacionada con la propia definición. Parece complicado determinar cuáles unidades lexicales cumplen la función de los adverbios de foco y cuáles no. En nuestro trabajo nos basamos en la definición de Štěpánková.

Una característica común en ambas lenguas es que los adverbios de foco son elementos que desempeñan un papel significativo dentro del marco de división actual. Dicho de otro modo, destacan una cierta parte del enunciado sobre todo a través de la entonación. La diferencia entre las lenguas consiste en que los adverbios de foco checos proceden de partículas y los españoles se clasifican en adverbios. Hay que tomar en cuenta que algunos de ellos pueden desempeñar más funciones, por ejemplo, conjunciones o adverbios.

Un aspecto fundamental es la problemática de traducción. El proceso de traducción puede ser influido por varios factores, sobre todo, por el traductor. Sus conocimientos, educación, estilo y originalidad determinan la traducción del texto original.

Por estos motivos hay que tomar con reserva los resultados del análisis. A causa de su extensión no se puede llegar a la conclusión definitiva en cuanto al uso de los adverbios de foco. No obstante, este análisis nos sirve para presentar tendencias y abrir nuevas líneas de investigación al respecto.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

BAUER, J.: *Spojky a částice*, SPFF BU, A 12, 1964, s. 131-139.

BEDŘICHOVÁ, Z.: *Částice implikující presupozici v češtině*, Diplomová práce FF UK, ÚČJTK Praha 2008.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.

ČERVENÁ, Vlasta. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 2., opr. a dopl. Redaktor Josef FILIPEC. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0493-9.

Encyklopedický slovník češtiny, Praha 2002.

FIRBAS, J.: „Aktuální členění větné“ (,) či „funkční perspektiva větná“? *Slovo a slovesnost*, r. 43, 1982, s. 282 – 290.

GARCÍA PÉREZ, R. (2013) “La evolución de los adverbios de foco en español: adverbios focalizadores de exclusión, inclusión y aproximación, *Iberoromania*, 317-388.

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-281-4.

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK. *Skladba spisovné češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult studijních oborů 73-21-8*. 2. vyd. Praha: SPN, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 2. vyd., upr. a rozš. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství).

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*: [učebnice pro základní školy : upravené vydání podle nových Pravidel českého pravopisu z r. 1993]. Vyd. 26., ve Fortuně 2. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-555-0.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

MATHESIUS, Vilém. *Řeč a sloh*. Praha: Československý spisovatel, 1966. Otázky a názory (Československý spisovatel).

Mluvnice češtiny 2, Praha 1986.

KOMÁREK, M.: *Příspěvky k české morfologii*, Olomouc 2006.

KOPEČNÝ, F.: *Základy české skladby*, Praha 1958.

PORTOLÉS, José (2007): Escalas informativas aditivas. Pruebas del español. *Spanish in Context*, 4, 2, str. 135-157.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Nueva gramática de la lengua española*. Manual, Madrid, Espasa Libros, 2010. REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Ortografía de la lengua española*, Espasa, Madrid, 2000.

STYBLÍK, Vlastimil. *Základní mluvnice českého jazyka*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2004. ISBN 80-7235-018-8.

ŠAUR, Vladimír. *Pravidla českého pravopisu s výkladem mluvnice*. Praha: Ottovo nakladatelství v divizi Cesty, 2005. ISBN 80-7360-288-1.

ŠIMKOVÁ, M.: *O lexikálnom význame častíc*, Slovenská reč 66, 2001, s. 37-51.

ŠMILAUER, V.: *Novočeská skladba*, Praha 1969.

ŠTĚPÁNKOVÁ, B. *K funkci výrazů částicové povahy ve výstavbě textu, zejména k jejich roli v aktuálním členění*. PhD. dis., FF UK, Praha, 2013.

Internetové zdroje

Český národní korpus-InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Cit.04.03.2018, dostupný z WWW:<<http://www.korpus.cz>>.